

De besatta

dramatisering av Dostojevkijs roman

av Christian Lanciai (2007)

Personerna:

Generalskan Varvara Petrovna Stavrogina
Nikolaj Vsjevolodovitj Stavrogin, hennes son
Stepan Trofimovitj Verchovenski, filosof
Peter Stepanovitj Verchovenski, hans son
Anton Lavrentjev, hans sekreterare
Lisaveta Nikolajevna Sjatova, "Lisa"
Darja Pavlovna Sjatova, hennes syster
Ivan Pavlovitj Sjatov, deras bror
Marja Timofejevna Lebjadkina
Kapten Lebjadkin, hennes bror
Agafja, tjänstepiga
en betjänt
Kirillov
Virginskij
Arina Prokorovna, hans fru, barnmorska
Liputin
Lyamsjin
Sjigalov
andra revolutionära gäster
Mavrikij Nikolajevitj, Lisas fästman
Guvernör Andrej Antonovitj von Lembke
Guvernörskan Julia Michailovna von Lembke
Ivan Turgenev
en agitator
festivalshuliganer
poliser
Fader Tichon

Handlingen äger rum i en rysk Grönköpingsidyll på 1860-talet
utom första scenen, som är Genève i Schweiz.

Copyright © Christian Lanciai 2007

Akt I scen 1. Ett finare trottoarkafé i Genève.
Nikolaj och Lisa.

Nikolaj Vad har jag att längta hem till? Mitt liv som drönare bland alla dessa misslyckade kopior av Eugen Onegin och Petjorin som bara frossar och dekar ner sig?

Lisa Men Ryssland är ändå alltid Ryssland och det enda ställe där vi obotliga ryssar hör hemma.

Nikolaj Du gör rätt i att kalla det ett ställe. Det är ju knappast något geografiskt begrepp utan snarare en abstrakt överklighet av tröstlösa drömmare som bara misslyckas hela tiden, varför de inte kan annat än hänge sig åt dårsaker.

Lisa Är inte det hela mänsklighetens dilemma?

Nikolaj Västeuropa fungerar ju åtminstone. Det gör aldrig Ryssland.

Lisa Vad du måtte förakta hela mänskligheten!

Nikolaj Och har jag inte rätt till det? Har jag inte rätt att vara realist och döma den för vad den är: en självdestruktiv svinahjord slagen av egennyttans blinda vansinne stressande ihjäl sig mot undergången under konsekvent ignorering och överkörande av allt sunt förnuft.

Lisa Kärleken då? Kan inte den rädda mänskligheten?

Nikolaj Du kan ju alltid försöka.

Lisa Det säger du som om kärleken var världens mest föraktliga företeelse.

Nikolaj Är den inte det då, så som den missbrukas överallt?

Lisa Du har aldrig känt den, som fördömer den så cyniskt.

Nikolaj Tvärtom, min kära. Jag har känt den alltför väl och blickat ner i dess fördärvligaste avgrunder. Det är bäst jag varnar dig för mig innan du börjar inbilla dig någonting. Har du inte hört alla ryktena om mig?

Lisa Bara vad som sagts hemma, och det är inte mycket.

Nikolaj Vad har du hört?

Lisa Att du väcker allas oro och fruktan med att plötsligt visa dig totalt obehärskad. Att du gycklar med folk på ett opassande och förolämpande sätt.

Nikolaj Jag drog en gammal byråkrat vid näsan. Var det fel? Han påstod att jag aldrig skulle kunna dra honom vid näsan. För att visa att han hade fel lyckades jag dra honom i näsan flera meter. Det var ett skämt, men det fattade inte han.

Lisa Och du kysste guvernörens hustru på munnen flera gånger efter att ha dansat med henne.

Nikolaj Hon var vacker. Jag kunde inte bärga mig.

Lisa Men det var guvernörens hustru. Och efteråt...

Nikolaj Jag vet. Jag skulle be honom om ursäkt och bad honom låna mig sitt öra. I stället för att avslöja någon förväntad skabrös hemlighet bet jag honom i örat.

Lisa Han blev mycket upprörd.

Nikolaj Det var bara skoj. Det var oemotståndligt. Jag kunde inte motstå en sådan frestelse, när hans öronsnibb var så fläskig.

Lisa Och i Petersburg sägs du ha umgåtts med den värsta dräggen i underjorden.

Nikolaj Det var värre eller bättre än så. Jag konspirerade. Jag sällskapade med luffare och uteliggare och prostituerade av alla sorter. Jag träffade revolutionärer. Det var i studiesyfte. Jag ville sätta mig in i och förstå deras världar.

Lisa Och ändå älskar jag dig.

Nikolaj Akta dig, Lisa. Det finns avgrunder inom mig som jag vill skona dig från och som du inte ens fått se ytan av.

Lisa Desto större skäl att älska dig. Men här kommer äntligen vår vän Peter!
(*Peter Verchovenskij infinner sig, något av en ung omogen sprätt.*)

Peter Nej men se Nikolaj Stavrogin! Det var länge sen!

Lisa Känner ni varandra?

Peter Om vi gör! (*slår sig ner*) Vi är praktiskt taget fosterbröder eller kusiner.

Nikolaj (mörkt) Fastän vi nästan aldrig träffat varandra.

Peter Har du glömt våra gemensamma affärer i Petersburg, Nikolaj, eller vill du glömma dem? (*vänder sig till Lisa*) Saken är den, Lisa Nikolajevna, att Nikolaj har haft min far som sin mentor och uppskattat den gamle narren mycket mer än jag.

Nikolaj Tala aldrig nedsättande om Stepan Trofimovitj, Peter. Han var mer som en far för mig än för dig.

Peter Ja, han förförde dig med sin befängda idealism som han bemödat sig om att försöka förföra hela Rysslands ungdom med en ny slags agnostisk religion som gett honom dåligt rykte som ateist, och många av oss fastnade i den förförelsen, som till exempel den fallne ängeln Nikolaj här.

Nikolaj Hela Ryssland är berusat av sin egen hänförelse över de nya idéerna, vilket inkluderar nihilismen, som du tycks göra gemensam sak med, Peter.

Peter Bättre än så. Min fars idéer är överspelade och skrattretande i sin urmodighet, men vi skall genomföra det nya Ryssland.

Lisa Politik är det värsta jag vet. Det leder alltid åt helvete, och reformer innebär alltid försämringar. Hur tänker ni då fördärva världen, Peter Verchovenskij?

Peter Med vår vän Nikolaj Stavrogins hjälp. Han har konceptet. Han behöver bara säga "Kör!" och vi sätter i gång.

Nikolaj Vad får dig att tro att jag skulle ställa upp med någonting för din skull, Peter?

Peter Inte för min skull. För Ryssland. För framtiden. För att frälsa världen.

Nikolaj Med Rysslands förryckthet?

Peter Varför inte, om den överträffar hela världens?

Lisa Jag vill inte vara med längre. Om ni konspirerar mot systemet är ni inte bättre än nihilisterna och anarkisterna.

Peter De har rätt i all sin förryckthet.

Lisa Säg det till kyrkan och tsaren.

Peter Det går inte. Därför måste vi ta till andra medel.

Lisa Väpnad revolution?

Peter Det är här vår vän Nikolaj kommer in i bilden som framtidens ideologiska geni.

Lisa Du pratar som om du älskade honom. Vad har du för hållhake på honom?

Peter Han är son till min fars älskarinna som han dyrkat i tjugo år utan att komma åt henne medan hon har honom fullständigt under toffeln.

Lisa Varvara Petrovna?

Nikolaj Ja, det är tyvärr min mor, oöverträffad i Skvoresjniki som manipulator.

Peter Som alla kvinnor är, då det är deras enda sätt att hävda sig. Men hon är överlägsen min far, sin tids mest betydande framtidsfilosof, liksom Nikolaj är överlägsen oss alla. Därför behöver vi honom.

Lisa Jag reser hem, Nikolaj.

Nikolaj Jag kommer snart efter.
(*Lisa reser sig abrupt och går, Nikolaj hinner knappt resa sig för att artigt bjuda avsked, medan Peter sitter kvar.*)

Peter (när hon gått) Hela konceptet är klart, Nikolaj. Alla är där och på plats, Kirillov, Sjatov, alla. Allt vi behöver är dig som vår ledare, då jag bara upplevs som förolämpande.

Nikolaj Det är du.

Peter Men jag har rätt. Därför struntar jag i det. Kom med oss, Nikolaj.

Nikolaj Jag vet inte. Ge mig betänketid. Vår verksamhet är inte lämplig för kvinnor, vilket Lisa här omedelbart märkte. Vi vill inte ha fler offer, Peter.

Peter Om det kommer offer i vägen är det deras eget fel. Vi ansvarar inte för dem. Vår enda plikt är att ständigt gå vidare.
Nikolaj Över hur många lik som helst?
Peter De kan aldrig bli för många. Det finns ändå alltid för många levande i vägen kvar.
Nikolaj Det är bara din revolutionära hänsynslöshet som jag inte kan dela.
Peter För att du är feg och rädd. För vad?
Nikolaj För mig själv.
Peter Glöm då dig själv och hänge dig åt saken.
Nikolaj (reser sig) Det är inte så enkelt, Peter. (*går*)
Peter (ensam) Vi har honom nästan. Bara lite bearbetning till, och han faller.

Scen 2. Stepan Trofimovitjs studio.

Stepan Men min käraste vän, ni kan inte mena allvar!
Varvara Prata inte strunt. Jag menar alltid allvar. Jag har talat med henne, och hon har ingenting emot det.
Stepan Men jag är ju 53 år, medan hon är bara 20!
Varvara Än sen? Du gifter dig med henne, och hör sen! Du älskar ju henne, eller hur? Nå, vad har du då att protestera mot? Alla dina drömmar går i uppfyllelse, du får någon som tar hand om dig och ser efter dig innan du blir för gaggig och som framför allt ser till att du inte dricker för mycket.
Stepan Du ger mig en vakthund för att du bättre ska kunna vakta mig!
Varvara Som om det inte behövdes! Var nu inte patetisk, utan acceptera bara arrangemangen som de är, och de kan just inte bli bättre. Darja är en bra och saktmodig flicka och dessutom syster till Sjatov, en av dina favoritlärjungar.
Stepan Du tyckte aldrig om honom.
Varvara Nej, för han var alltid lika hopplös som du själv, men i motsats till din son är han åtminstone hederlig.
Stepan Du ger mig alltså inget val?
Varvara Nej, det gör jag inte.
Stepan Det var ju alltid er jag älskade, Varvara Petrovna, och ingen annan, i tjugo år! Varför vill ni då gifta bort mig?
Varvara Du friade ju till mig en gång i tiden. Har du glömt det? Jag har aldrig glömt den förolämpningen. Man friar inte till en rik änka och generalska dessutom. Man håller sig på god fot med henne, och det skall du vara tacksam för att jag alltid låtit dig göra trots allt. Nu glömmer vi det. Alla mått och steg är vidtagna. Nu kommer min son hem, och jag vill att han ska gifta sig med Lisaveta Nikolajevna Sjatova. De har känt varandra tillräckligt länge, och det är på tiden att han kommer ner på jorden och bort från sina suspekta bekantskaper som din son med deras intriger. Men hon och min son lär ha grälat i Genève innan hon kom hem. Din son lär ha varit närvarande. Vet du orsaken?
Stepan Ack min son är så känslig och märker inte själv när han går för långt och liksom sin far låter sig ryckas med av sina egna hängivelser. Din son är ju tämligen kall, och Lisa försökte väl provocera honom med att flirta med Peter, varpå Nikolaj bara blev förtroligare med Peter i stället, vilket hon inte kunde tåla.
Varvara Tror du det var så enkelt? Bara kvinnligt koketteri? Vad jag tror är att din son har en större hållhake på honom än vad Lisa har. Tror du Peter vet något om honom som ingen annan vet?
Stepan Den som borde känna din son bäst är du. Den som känner min son minst är jag.

Varvara Du skämde fullkomligt bort honom från början. Min son gav du åtminstone undervisning. Det är alltför mycket jag inte vet om honom, och ibland har jag fruktat för att hans kalla förstånd kan gå över gränsen.

Stepan Hans nycker här senast var inga tecken på vansinne, bara okynne.

Varvara Men han är en vuxen man! Skolpojkslyne i hans ålder är rena djupa förolämpningar, om en så högt begåvad mogen man som min son begår dem! Vi måste gifta bort honom, innan det är för sent.

Stepan För sent?

Varvara Innan han försvinner ner i någon annan undre värld igen.

Stepan Som alltid, min kära, skall jag bistå dig i allt, ty jag är obotligt fullkomligt beroende av dig.

Varvara Jag vet. Bara därför kan jag lita på dig. Men du behöver sköta dig bättre. Därför måste du gifta dig.

Stepan (suckar) Ja, min käraste.

Varvara Du behöver tydligen hämta dig efter prövningen av min visit, som dock bara varit för allas fromma och särskilt för ditt, vilket du inte fattar ännu, men jag skall lämna dig i fred, så att du kan lugna ner dig från dina förutfattade meningars resulterande inbillade upprördhet. Du blir alltid ifrån dig i onödan, Stepan Trofimovitj, och går alltid till överdrift och drar förhastade slutsatser. Det är ditt enda fel. Se, nu är du tillintetgjord och spak som ett lamm igen av dina affekter, som du bara är skyldig till själv. Jag hör av mig senare. (*går med värdighet*)

Stepan Ack, dessa kvinnor! När skall de någonsin skona oss! Anton Lavrentjevitj!

Anton Ja.

Stepan Du hörde allt?

Anton Ja.

Stepan Lagg noga märke till allt, låt ingenting undgå dig, så att du en dag kan förstå allt och åtminstone dokumentera sanningen. Denna kvinna har gjort mig fullständigt beroende av sig, samtidigt som hon aldrig låtit mig veta någonting av hennes hemligheter. Hon har stora bekymmer för sin son, som hon aldrig begriper sig på, och inför hans återkomst om en månad har hon redan börjat organisera förberedelser. En av dem är detta plötsligt beordrade bröllop. Visst har jag flirtat med flickan Darja Pavlovna, men vem har inte det? Hon är ju vacker och söt och betagande och ödmjuk dessutom, allt vad man kan begära av en kvinna, och i allt motsatsen till Varvara Petrovna, egenmäktigheten själv. Jag vet inte vad detta skall leda till. Jag vet det verkligen inte.

Anton Det får vi se, Stepan Trofimovitj.

Stepan Om vi lever så länge. Ändå har jag aldrig annat än försökt behaga henne. Jag följde med henne till Sankt Petersburg, där hon försökte lansera mig som det nya fritänkeriets profet, men jag blev bara utskrattad, och det har hon aldrig förlåtit mig. Jag var aldrig själv med på noterna och hade helst sluppit! Men hon har aldrig gett mig något val. Är det sant att jag förfört ungdomen, Anton Lavrentjevitj, som en annan gammal förgiftad Sokrates? Det är vad de kallar mig, ungdomens förförare, ateist, antikristen, och så vidare, medan jag bara försökt hålla mig till naturligt förnuft med dess kärlek till livet, dyrkan av skönheten, jakten på kunskap och sanning och toleransens och liberalismens eviga kamp mot dess motsatser, det inskränkta tänkandet, dumhetens dominans och oviljan till att förstå.

Anton Ni är bättre än Sokrates, Stepan Trofimovitj.

Stepan Varför är jag det?

Anton Ni förför inte ungdomen. Ni skolar den.

Stepan Varför har då alla dessa briljanta unga män, som jag tagit i mitt hägn, inklusive min egen son och sonen till Varvara Petrovna, blivit sådana förförare och låtit sig själva förföras så blint?

Anton Jag vet inte, men de har väl sig själva att skylla.
Stepan Men jag har skolat dem, som du säger! Jag bär ansvaret för dem.

Akt II scen 1. Varvara Petrovnas boudoir.

Varvara (kommer in i sällskap med Lisa, Marja Timofejevna på kryckor och Sjatov) Nå, ni är båda skyldiga mig ordentliga förklaringar. Varför trängde du dig på mig mitt i katedralen inför hela offentlighetens ögon, Marja Timofejevna, och varför insisterade du på att följa med mig hem, Lisa Nikolajevna? (Stepan Trofimovitj kommer in till sist, hunsad som alltid)

Marja Jag har alltid velat träffa er, Varvara Petrovna.

Varvara Och varför har ni då alltid gjort anspråk på denna intimitet?

Marja Därför att ni alltid betytt mycket för mig. Ni måste ha hört talas om mig, tant.

Varvara Jag är ingen tant för er. Jag känner ju er inte.

Marja Men Lisa kallar er för tant.

Varvara Med samma förmäthenhet. Nå, Lisa, du har också trängt dig på mig.

Lisa Inte med samma fräckhet som vår stackars patient här. Jag gav er ingen vissen blomma inför hela allmänhetens ögon.

Varvara Den var inte vissen, bara torkad.

Lisa Nåja, en vacker blomma var det i alla fall och en tacksamhetens gest från Marja Timofejevna. Jag har alltid själv velat träffa Marja Timofejevna, jag hade precis gjort hennes bekantskap när hon insisterade på att få göra er bekantskap mitt i katedralen, och jag fann det lämpligt att komma med er båda hit då vi alla tre har gemensamma intressen.

Varvara Det tvivlar jag starkt på. Ni skämde nästan ut mig där i kyrkan med att direkt utmana mig med att utlägga er för mig med er ros, Marja Timofejevna. Jag blir sällan så ställd. Men jag såg genast att ni var i nöd, så jag måste göra någonting. Därför gav jag er tio rubel och min sjal. Lyckligtvis gjorde ni inte saken värre med att vägra ta emot dem.

Marja Men det kan jag göra nu här hemma hos er. Jag behöver inte sjalen. Tack för lånet. (tar av sig sin svarta sjal och vill ge den tillbaka)

Varvara Aldrig i livet. Jag gav er den. Den är er. Jag har hundratals andra. Var inte dum nu, utan var en snäll flicka och behåll tacksamt alla gåvor ni får, så väcker ni inte anstöt. Ingenting väcker så mycket anstöt som otacksamhet.

Agaffja (hembiträdet) Ursäkta, men en okänd person har anmält sig som menar sig komma för att hämta sin syster.

Sjatov Det är kapten Lebjadkin, en slusk och suput, ökänd för alla som känner honom.

Lisa Han slår Marja Timofejevna.

Marja Prat, han är bara min betjänt. Visa in honom till de andra betjänterna, och låt honom spela kort och dricka med dem, så hålls han sysselsatt.

Agaffja Jag kunde inte hindra honom från att tränga sig på.

Lebjadkin (gör klumpig entré, trampar Stepan Trofimovitj på tårna, patetiskt högtidsklädd, som om han klätt upp sig bara för denna visit)

Varvara Min herre, ni är inte inbjuden. Ni måste åtminstone börja med att presentera er.

Lebjadkin Kapten Lebjadkin, frun. Jag har kommit...

Varvara Ja, jag ser mycket väl att ni har kommit, till allas vår förfäran, men i vilket ärende?

Lebjadkin (gör ett nytt försök) Jag har kommit...

Varvara Ja, ja, men är den här krymplingen verkligen er syster?

Lebjadkin Det är därför jag har kommit. Hon har rymt hemifrån, och då hon är i ett visst tillstånd... (*rodnar, tvekar*)

Varvara Det kan jag då inte se.

Lebjadkin Missförstå mig inte, frun. Hennes egen bror är inte den som smutskastar henne. 'I ett visst tillstånd' innebär inte ett sådant tillstånd, att, jag menar, inte i den meningen att hon har fläckt rykte eller är i den sista fasen...

Varvara Min herre, till saken!

Lebjadkin Jag menar, i detta tillstånd. (*indikerar pannan*)

Varvara Och har hon varit i detta 'tillstånd' länge?

Lebjadkin Jag vet inte vad hon har babblat om här eller inbillat somliga, men jag har kommit för att tacka er för er vänlighet på ett broderligt sätt... (*reser sig och tar fram pengar*)

Varvara Broderligt?

Lebjadkin Min fru, mot er är vi ingenting, men vi är inte så obildade som vi verkar genom alla de vanrykten som dagligen fläcker oss genom våra fiender, men en Lebjadkin har åtminstone rätt att vara stolt över sitt rykte. Tjugo rubler, frun. (*vill överräcka pengar, tappar en del på vägen*) Låt det vara. Lämna det åt den tjänare som plockar upp det. Låt dem minnas min syster.

Varvara Det kan jag inte tillåta.

Lebjadkin Då så. (*plockar upp den fallna sedeln och kommer burdust fram till Varvara för att ge henne pengarna*)

Varvara Kapten, ni är galen!

Lebjadkin Min fru, det är inte som ni tror. Min syster tog emot tio rubel från er bara för att det var från *er*, frun! Hon skulle inte acceptera någon gåva från någon annan.

Varvara Och varför?

Lebjadkin Det är en hemlighet som förblir begravnen i djupet av mitt hjärta och bara kan försvinna i graven.

Varvara Ni talar i gåtor.

Lebjadkin Låt mig få läsa en dikt för er, frun. Den heter "Kackerlackan".

Varvara Av någon berömd poet?

Lebjadkin Nej, av motsatsen. Bara av mig själv.

Varvara Nåväl, låt oss höra er fabel.

Lebjadkin Levde där en kackerlacka
i den usla världen
som så ledde till hans fall
rakt ner i flugpissglaset...

Varvara Men vad menar ni?

Lebjadkin Alla vet att ett flugpissglas är fullt av döende flugor. Faller en kackerlacka däri blir det trängsel, och flugorna får panik. Låt mig fortsätta:

Och han trängde sig mot flugorna

som vaknade och öste glåpord över honom,

klagandes till överheten:

"Glaset är nu fullt till bristningsgränsen!"

Nikifor kom då förbi,

och, kort sagt, slängde hela skiten i svinträget åt svinen. Men kackerlackan klagar aldrig, och det är meningen med fabeln.

Varvara Eftersom vi ändå är inne på hemligheter, låt mig då få fråga er vad meningen är med de pengar som ni kräver av en medlem av mitt hushåll och som ni anklagar för stöld fastän min son enligt hennes utsago utbetalat dem till er genom henne?

Lebjadkin En Lebjadkin pratar aldrig bredvid munnen!

Varvara Vad menas?

Lebjadkin Kackerlackan klagar aldrig!

Varvara (reser sig) Stepan Trofimovitj, ring på betjänten! *(Han gör så.)*

Lebjadkin Han må förlora allt, och hans käraste fågel må flyga ut och förlora sina vingar, men kackerlackan bidar sin tid och låter sig uppehållas av dropparna som aldrig slutar sippra, tills en dag slutet kommer. Lebjadkin är inte den som sladdrar hur mycket alla andra än må sladdra.

Betjänten (visar sig) Frun, Nikolaj Vsjevolodovitj har just ankommit till staden och låter meddela sin ankomst hit inom det snaraste.

Varvara Min son! Men han skulle ju ankomma om först en månad! *(faller tillbaka)*

Stepan (kommer till hennes hjälp) Ta det lugnt, min käraste. Är han här, så är han här.

(Det hörs snabba, energiska steg. Alla bävar – och så stiger Peter Verchovenskij på.)

Peter (elegant, långhårig, spröttig) Är han inte här? Han skulle vara här. Hela hans bagage har kommit. Varvara Petrovna, jag är så glad för er skull att er son äntligen har kommit hem igen efter fyra år i exil! Men vad tar det åt dig, farsgubben? Känner du inte igen mig?

Stepan Min son! Det är ju min son! Min ende son! Hur skulle jag kunna känna igen dig? Jag har ju inte sett dig på tio år! *(omfamnar honom drypande av sentimentalitet)*

Peter Såja, ta det lugnt, farsgubben. Du kramar ju ihjäl mig.

Stepan Det är meningen, min son! Jag har ju saknat dig i tio år!

Peter Var nu inte så teatralisk. Som vanligt gör du dig bara till.

Lisa Och Nikolaj Vsjevolodovitj? När kommer han?

Marja Han kommer nog, ska du se. Han dyker alltid upp när man minst väntar det.

Lisa Hur vet du det?

Darja Hon känner honom bättre än du, Lisa.

(Nikolaj har omärkligt kommit i dörren, tvekar fortfarande som inför att beträda ett minfält, kommer inte in förrän alla upptäckt honom och tystnat.)

Varvara (reser sig genast) Nikolaj, innan du kommer ett steg närmare är det en sak jag måste få klarhet i. Är det sant att denna Marja Timofejevna är din lagligt vigda hustru?

Nikolaj (kommer lugnt fram till henne och kysser hennes hand. Sedan vänder han sig direkt mot Marja, som också rest sig, extatisk) Du borde inte vara här.

Marja Men får jag falla på knä för dig – nu?

Nikolaj (hela tiden med djup respekt) Nej, det får du inte. Kom ihåg, att du är bara en flicka och jag en främling, visserligen din vän men varken din make, din far eller din trolovade. Ge mig din arm, och jag skall hjälpa dig ut härifrån. Om du vill skall jag följa dig hela vägen hem. *(hjälper henne ut.)*

Marja Ja, kom. Låt oss gå. *(går ut med honom)*

Stepan Ack och o! *(Alla är lika upprörda och beklagar sig genom utrop och gester, som att ta sig om pannan, om kinden, krama händerna, som Stepan Trofimovitj gör, och annat.)*

Peter (försöker förgäves fånga Varvaras och andras uppmärksamhet, är överallt samtidigt)

Jag försäkrar er att det är ett missförstånd! En tarvlig bagatell som det inte är Nikolaj Vsjevolodovitj värdigt att redogöra för själv! Stanna, kapten Lebjadkin! Det här rör i högsta grad er! Varvara Petrovna! Ni måste förstå! Er son har ingenting att förklara då han inte gjort sig skyldig till något!

Varvara (tvärs över rummet, till Lisa, som börjat bita på naglarna) Hörde ni, Lisa Nikolajevna?

Peter Han lärde känna kapten Lebjadkin i Petersburg för fem år sedan och kallade honom sin Falstaff, en löjlig person att driva med och ha roligt åt. De levde då i slummen, han och hans syster, under eländiga förhållanden, då de hyrde och bodde i ett hörn av en enrummare. Många gör så i Petersburg, vår glansfulla huvudstad, eller hur, kapten Lebjadkin? Rätta mig om jag har fel.

Lebjadkin Låt mig gå.

Peter Inte ännu. Du måste höra mig till slut, så att du kan rätta mig om jag har fel. Hans syster var krympling redan då men mycket redigare då än nu. Hon tog

ströjobb som städerska och latrintömmerska och sådant, medan hennes bror söp upp pengarna, eller hur, kapten Lebjadkin? Så levde de när Nikolaj Vsjevolodskij tog sig an dem och "upptäckte" hans syster. Han hade inte sett åt henne på tre månader, men en dag var det en fyllbult som förolämpade henne för djupt eller slog henne för hårt, som busar brukar göra med krymplingar, och då tog han bussen i kragen och slängde ut honom genom fönstret, som var på andra våningen. Ingen blev skadad, och efteråt försonades de och drack punsch tillsammans, men krymplingen glömde det aldrig, och sedan dess har Nikolaj alltid behandlat henne med respekt. Detta synes ha gått henne åt hjärnan, så att hon började inbilla sig saker om trolovning och allt möjligt, varpå Nikolajs respekt för henne bara ökade, som om han ville se hur långt han kunde driva henne i hennes galenskap.

Varvara Ni känner honom dåligt, Peter Stepanovitj. Det var inte cynism eller ironi utan medkänsla. Han är ingen rucklande lössläppt prins Henrik utan fastmer en grubblande Hamlet, som vår vän Stepan Trofimovitj anmärkte en gång så träffande.

Stepan Just så.

Peter Han gick i alla fall så långt att han garanterade Marja Timofejevna ett periodiskt understöd på 300 rubler i året, som han var mycket noga med att sköta korrekt och utbetala i tid, antingen genom mig eller Kirillov eller nu senast genom Darja Pavlovna. Och dessa pengar har kapten Lebjadkin konsekvent lagt beslag på och supit upp, medan han fortsatt slå och plåga sin syster för hennes romantiska vantro på Nikolaj som sin hjälte och beskyddare. Är det inte sant, kapten Lebjadkin? Vill ni inte försvara er? Kan ni inte försvara er? Har ni ingenting att säga? Medger ni att ni är ett kräk, som pinar och misshandlar er syster bara för att hon är en krympling som lyckats vinna en enda anständig människas respekt, som om det var ett brott?

Lebjadkin Jag medger allt. Jag har ingenting att säga. Jag är ett kräk. Slå mig bara. Ni har väckt mig till liv. Jag skall bli en ny bättre människa. Jag lovar det. Får jag gå nu?

Peter Ja, om inte Varvara Petrovna vill hålla er kvar.

Varvara Jag har hört alldeles tillräckligt och är helt tillfreds med att ha fått min son fullkomligt återupprättad och fått alla mina goda misstankar om honom bekräftade. Han är en grubblande Hamlet som inte själv märker vad gott han gör eller bryr sig om det utan hellre fortsätter med sitt grubblers ständiga självplågeri, som om han tog på sig alla samvetsqualen för alla andras brott.

Stepan Det är jag som gör det, min kära. Det är jag som får ta straffet för de andras synder.

Varvara Ja, du älskar att tycka synd om dig själv. Det har du alltid gjort. Därför dricker du för mycket. Du är nästan lika patetisk som kaptenen här fast inte lika lastbar.

Lebjadkin Får jag gå nu?

Peter Ni är entledigad, kapten.

(Kaptenen drar sig hastigt ut, möter Nikolaj i dörren som återvänder, drar ihop sig som en rätta inför en orm, och försvinner.)

Varvara Kan du förlåta mig, Nikolaj? Peter har förklarat allt.

Nikolaj (lättsam) Kunde just tänka mig det. Med sin ordvighet måste han berätta hela historien med utläggningar. Nåväl, då slipper jag förklara något. Jag hoppas saken därmed är utagerad.

Varvara Men vi väntade dig först om en månad. Din plötsliga ankomst var som en blixtnklar himmel. Naturligtvis måste det då sätta fyr både här och där.

Lisa När kom du egentligen?

Nikolaj För två timmar sedan.

Lisa Och var har du varit i två timmar?

Nikolaj Hos Kirillov. Jag följde med Peter Stepanovitj dit, som jag mötte på tåget.

Lisa Och var tänker du bo?

Nikolaj Här.

Peter Vi råkade ut för en tågolycka på vägen hit. Därför måste jag stanna i Matvejev och byta tåg. På nästa tåg fann jag Nikolaj Vsjevolodovitj. Vi känner ju varandra som fosterbröder, så naturligtvis måste han följa med mig hem till Kirillovs.

Nikolaj (till Darja) Jag får gratulera. Eller är det för tidigt?

Darja Ingenting är ännu bestämt. Allt svävar i luften. Ja, det är nog för tidigt.

Nikolaj Ursäkta min indiskretion, men jag blev omedelbart informerad. Vet ni om det?

Darja Ja, jag visste om det.

Nikolaj Jag hoppas mina gratulationer inte är otillbörliga.

Peter (bryter in) Vem har du gratulerat? Varför? Darja Pavlovna, det är väl inte som jag misstänker? En rodnad förråder att jag har rätt! Och vad annars skulle man väl gratulera en ung vacker dam till? Ta då emot mina gratulationer också, eftersom jag gissat rätt, och kom ut med hela saken! Kommer ni ihåg i Schweiz, hur ni svor att ni aldrig skulle gifta er? Det var då det! Apropos det, farsgubben min, när sticker du iväg till Schweiz?

Stepan Jag? Till Schweiz?

Peter Ja, var det inte dit du skulle? Har du glömt att du också skulle gifta dig?

Stepan (bönfällande) Pierre!

Peter Han har skrivit runt till hela världen om saken! Alla vet om det! Och jag kom hit resandes enkom för att tala om att jag inte alls har något emot det, då du bad mig om min uppfattning om saken så snart som möjligt, ifall du skulle behöva 'räddas' från situationen. Vilken situation? Är det sant att han skall gifta sig, Varvara Petrovna? (*vänder sig abrupt till henne*) Jag hoppas att jag inte är indiskret. Han skriver här, jag har alla hans brev i bakfickan, att hela staden vet om det och att alla gratulerar honom, så att han bara vågar gå ut på natten. Kan ni tro det, Varvara Petrovna? Jag förstår själv inte vad han menar. (*till Stepan igen*) Tala bara om för mig en sak, farsgubben, och försök ge ett klart svar. Vill du bli gratulerad, eller vill du bli 'räddad'? Ni kan inte tro hur han i sina brev hela tiden svävar mellan förtjusning och förtvivlan, berusad av lycka i en mening och uppgiven av förtvivlan och hopplöshet inför sitt öde i den följande! Så känner han också skuldkomplex för att han bara träffat mig två gånger i livet, och så ber han mig om ursäkt för att han nu plötsligt skall gifta sig för tredje gången och för att han brustit i sin faderliga omsorg om mig i att ta detta vådliga steg! Försök att inte vara sårad, Stepan Trofimovitj, det är din generations sak att vara sådan, och jag har ett öppet sinne för ert tillstånd. Jag kan bara inte helt klart förstå hela saken. Du talar om 'någons synder i Schweiz', 'jag skall gifta mig för någons synders skull i Schweiz', ja, det är mycket om synd, dina eller andras eller bådadera, 'Flickan är en juvel, och jag är helt ovärdig henne', men på grund av någons synder eller omständigheter måste han 'ändå föra henne till altaret' och därför fara till Schweiz och överge allt för att rädda sig. Kan ni förstå något av sådana oklarheter, eller är han bara gaggig i förtid? Men jag ser på era miner att jag måste ha yttrat mig i olämpligt väder och kanske förilat mig igen, som min vän Nikolaj Vsjevolodovitj alltid förebrått mig för, men vi är ju alla vänner, åtminstone vänner till dig, Stepan Trofimovitj, men jag förstår att det finns något här som jag inte känner till men som ni alla känner till...

Varvara (beslutsam) Så Stepan Trofimovitj skrev att han skulle gifta sig 'för någon annans synder i Schweiz', att ni skulle bege er hit för att 'rädda honom', i just dessa ord och inte några andra?

Peter Under tre månader har han bombarderat mig med dessa oändliga brev, som jag till slut inte orkade läsa längre, och det var inte alltid de var helt begripliga. Förlåt mig, Stepan Trofimovitj för min öppenhet, men man bör ju veta vad som egentligen händer i ens egen familj. Känn dig inte kränkt, för vi är ju vänner ändå. Nå? Vad skall jag tro? Vad väntar du dig av mig? Ska du verkligen gifta dig? Här

skrev du något om någon hemgift... Ack, Varvara Petrovna, vad ni måste förakta mig för min pratsamhet...

Varvara Inte alls. Tvärtom är jag tacksam för att ni öppnat mina ögon, som nu är öppnade för första gången på tjugo år. Nikolaj, du uttryckte just att du omedelbart blivit informerad. Har Stepan Trofimovitj skrivit sådana brev till dig också?

Nikolaj (tveksam) Jag mottog några mycket oskyldiga och... generösa brev från honom.

Varvara Du vill inte ut med språket! Stepan Trofimovitj, jag måste be er om en tjänst. Vill ni lämna detta hus genast och aldrig komma tillbaka?

Stepan (bugar sig värdigt för henne och börjar avlägsna sig men måste passera Darja)

Darja (förekommer honom) Jag ber er, inte ett ord. Jag bibehåller all min respekt för er, och ingenting kan rubba den. Vad ni tänker om mig betyder mycket för mig.

Varvara Du är helt fri, Darja, att själv bestämma i saken och skall så alltid förbli.

Peter Ah, nu förstår jag plötsligt hela saken! Darja Pavlovna, förlåt min klumpighet! Men vilken situation farsgubben har satt mig igenom detta! Hur har ni egentligen behandlat er son, Stepan Trofimovitj?

Stepan Var snäll och använd inte den tonen mot mig, min pojke.

Peter Brist inte ut i gråt nu bara, pappa! Du kunde ha varnat mig! Du visste ju hur pratsam jag är när jag väl kommer i gång! Ingenting kan ju då mera stoppa mig!

Stepan Pierre, du som vet så mycket om oss alla och har öron överallt, kan du verkligen ha svävat i okunnighet om situationen?

Peter Du talar till mig som till ett barn fast du är mera ett barn själv! Hörde ni vad han sade, Varvara Petrovna?

(Alla har hela tiden blivit mer och mer upprörda och upphetsade. Sjatov, som suttit längst bort och gjort sig minst gällande, reser sig plötsligt, går rakt fram till Nikolaj och ger honom en rungande örfil på kinden, så denna och munnen brister i blod. Nikolaj fattar honom om skuldrorna, och alla fruktar att han kommer att slå ihjäl Sjatov, men Nikolaj lugnar sig genast och sätter händerna bakom ryggen men betraktar Sjatov stint, som sänker blicken och avlägsnar sig långsamt. När han går ut genom dörren hörs ett genomträngande skri från Lisaveta som svimmar.)

Ridå.

Akt III scen 1. Natt. Stavrogin klappar på en port. Sjatov öppnar.

Sjatov Är det du?

Nikolaj Ja, det är jag.

Sjatov Kirillov väntar dig. Kom upp till mig sedan.

Kirillov (kommer fram) Välkommen, Stavrogin. Stig in.

(väggarna glider isär och blottar en enkel bostad)

Nikolaj Jag kom egentligen för att träffa Sjatov.

Kirillov Jag vet. Men det skadar inte att se mig också, eller hur?

Nikolaj Vad vill du?

Kirillov Dricker du te?

Nikolaj Naturligtvis, men bara om det är hett. Det regnar, och jag är genomsur.

Kirillov Naturligtvis är det hett. Det är kokhett. Säg inte att du kom genom gränden.

Nikolaj Vi måste tyvärr undvika att märkas. Mor tror att jag sover och sover själv. Vår betjänt hjälpte mig ut bakvägen. Ingen går säker i denna stad så länge Peter Verchovenskijs härjar här. Han har öron överallt och kan sprida ut precis vilka rykten som helst. Inom några timmar efter skandalerna i vårt hus visste hela staden om det och särskilt Julia Michailova, guvernörskan, som om hon själv varit med, och bara Peter kan ha spridit ryktet. Ingen annan hade något intresse av det.

Kirillov Vad hade han för intresse av det?

Nikolaj Makt. Inflytande. Han har vunnit insteg i varje hus med inflytande här i staden. Han kom hit tungt beväpnad med rekommendationsbrev från den högsta aristokratin i Petersburg. Alla lyssnar till hans prat.

Kirillov Utom du och jag.

Nikolaj Och några till, som är för goda för att få leva. Men några skurkar har vi rätt att befria världen från, när de väl gått för långt. Läs det här brevet från Gaganov. Han har ingen rätt att förolämpa mig. Jag förolämpade hans far för fyra år sedan, men det är för länge sedan preskriberat. Ändå vågar den fjanten kalla mig för otidigheter och reta mig i förolämpande ordalag, som i den här meningen om "smockan jag mottog i mitt fula ansikte". Sådant kräver en duell, det måste han veta, och han måste också veta att jag duellerat förut.

Kirillov Så du vill att jag sekunderar?

Nikolaj Jag tänkte be dig om det. Du har ju de rätta vapnen.

Kirillov Hur visste du det? Ja, jag har nya pistoler, som aldrig använts förut, och dessutom en amerikansk revolver. Vill du se dem? Vi kan lotta om vem som får vilka pistoler. Det kan då inte bli justare. Villkoren för övrigt?

Nikolaj Han måste be om ursäkt skriftligen. Ursäkten mottages på villkor att brevet han skrev rives sönder och betraktas som aldrig läst.

Kirillov Det är rimligt, men han kommer aldrig att acceptera det. Och när vill du ha duellen?

Nikolaj I morgon.

Kirillov Snabb som vanligt. Arrangemanget?

Nikolaj Besök honom klockan 10. Om han inte accepterar villkoren bör han få tid på sig att kontakta en sekundant. Vi kan då ha duellen klockan ett eller två. Sätt barriärerna tio steg från varandra. Duellanterna går tio steg från barriärerna. De måste sedan gå direkt fram mot barriärerna men får skjuta på vägen.

Kirillov Tio steg är väldigt kort.

Nikolaj Tolv då men inte mera.

Kirillov Låt mig få visa vapnen, min enda stolthet.
(*Hämtar fram en pistollåda. Stavrogin tar fram en av pistolerna och inspekterar den.*)

Nikolaj Hur har du haft råd att köpa så fina vapen?

Kirillov Jag ska ju ändå dö. Lika bra att ödsla sina pengar på något definitivt.

Nikolaj Så du har inte övergett dina självmordsplaner?

Kirillov Aldrig i livet. De är bestämdare än någonsin.

Nikolaj Jag har själv funderat över den utvägen som den enda lösningen på problemet ett förfelat liv med bara handlingar att skämmas över. Allt borde ju vara försonat i och med döden, och så fort man är död ihågkoms bara ens positiva drag medan allt det fula försvinner och gärna glöms bort omedelbart, i synnerhet om man dör ung. Då kan man ännu ihågkommas som ung och vacker. "Den gudarna älskar dör ung." Den ungdom som dör i blomman av sin skönhet förevigar sin egen skönhets glans, som alla de romantiska poeterna. Värre är det med gamla fula gubbar som lever för länge och yvs över de brottsliga resultaten av sina brott. De får leva för evigt, som "Ivan den Förskräcklige". Jag vill inte bli sådan.

Kirillov Döden löser alla problem. Om alla skulle begå självmord skulle alla mänsklighetens problem vara lösta.

Nikolaj Naturligtvis, men vem skulle då få njuta av de resulterande frukterna? Några måste alltid överleva, och hur skall man kunna sortera ut de som förtjänar det? Men du tror ju på ett liv efter döden.

Kirillov Annars vore döden och livet meningslöst. Döden är bara ett övergångstillstånd. Är man missnöjd med sitt liv, tycker att man missbrukat det eller förspillt det, har man rätt att göra sig av med det, om man därmed är viss om att kunna göra bättre ifrån sig.

Nikolaj Men det är bara en tro. Du vet inte.

Kirillov Jag är beredd att dö för den tron i full övertygelse om att den bara *måste* vara sann.

Nikolaj Och hur skall du bevisa det, om den verkligen *är* sann?

Kirillov Jag är medveten om att det inte går, och är inte alls intresserad av att eventuellt uppträda som spöke. Jag ser det som ett chanstagande, där jag ändå inte har något att förlora men förhoppningsvis och troligtvis allt att vinna.

Nikolaj Då är du en självmordsoptimist.

Kirillov Se det som en sorts rysk roulette. I bästa fall vinner man. I sämsta fall har man ändå inte förlorat något.

Nikolaj Mer spännande och subtilt än något hasardspel – svaret väntar på andra sidan, varifrån det ingen återvändo finns. Och Gud då?

Kirillov Han finns i allt levande. Därför kan inte livet förgås.

Nikolaj Alltså tror du på Gud.

Kirillov Jag vet inte om jag tror på någon personlig Gud.

Nikolaj Om du trodde att du trodde på honom skulle du tro på honom, men eftersom du inte vet att du tror på honom tror du inte på honom direkt, eller hur?

Kirillov Du skojar bort livets viktigaste fråga.

Nikolaj Så allvarlig är den inte, om döden ändå inte existerar. Glöm inte klockan nio i morgon.

Kirillov Ingen risk. Jag har inbyggd väckarklocka.

Nikolaj Du har en förvånansvärd kontroll över ditt liv.

Kirillov Det är för att jag genomskådat döden och därför inte längre är rädd för den. Är du rädd för något?

Nikolaj Bara för mig själv. Absolut inte för döden.

Kirillov Då är döden den rätta räddningen från dig själv.

Nikolaj Ja, kanske det. Det får vi se då. Farväl. Jag måste prata med Sjatov också.

Kirillov Ja, gör det. (*Stavrogin går upp till Sjatov.*)

Sjatov (*sitter vid sitt skrivbord*) Varför kom du aldrig?

Nikolaj Är du ledsen för det?

Sjatov En natt var jag så säker på att du skulle komma hit och mörda mig att jag dagen därpå köpte mig en revolver. Jag ämnade försvara mitt liv. Men du kom aldrig. Det har gått åtta dagar sedan örfilen. Vad har du tänkt på? Hur har du kunnat förlåta mig? Du är känd för två dueller och som en kallblodig mördare i den andra. Jag trodde du skulle mörda mig genast. Du hade den makten och såg sådan ut. Men du behärskade dig av någon outgrundlig anledning.

Nikolaj Jag ville veta varför du slog mig.

Sjatov Förstod du inte det? Jag förstod det inte själv först. Det var helt oplanerat, och när jag gick fram hade jag ingen tanke på att slå dig. Det bara kom som en vulkanisk utlösning.

Nikolaj Det var väl inte på grund av min förbindelse med din fru?

Sjatov Det vet du av dig själv att det inte var därför.

Nikolaj Och inte för att du trodde på det dumma skvallret om Darja Pavlovna?

Sjatov Naturligtvis inte! Min syster berättade allt för mig från början.

Nikolaj Då gissade jag rätt, och du gjorde det också. Marja Timofejevna är verkligen min lagvigda maka sedan fyra år tillbaka. Så du slog mig för hennes skull.

Sjatov För ditt falls skull. För din lögners skull. Jag gjorde det för att du alltid betytt så mycket för mig och mitt liv.

Nikolaj Jag förstår. Du behöver inte säga mer. Jag beklagar att du varit sjuk sedan dess.

Sjatov Bara nervositet. Bara feber. Men du lär ha förlorat en tand och blivit vanställd.

Nikolaj En tand blev något lös men växte fast igen. Svullnaden lade sig på en vecka. Allt går över, *Sjatov*. Jag har kommit för att tala om en helt annan sak.

Sjatov Jag undrade just varför du kom så sent om inte för att mörda mig.

Nikolaj Det är andra som vill mörda dig. Det är medlemmar av sällskapet.

Sjatov Varför? Jag har utträtt, och de har gått med på mina villkor.

Nikolaj Nej, de låter ingen utträda.

Sjatov Jag fick utträda på villkor att jag tryckte en sista pamflett åt dem. Det åtog jag mig att göra. Punkt slut. Klara besked. Enkel överenskommelse. Peter Verchovenskij gav mig sitt ord på saken.

Nikolaj Han lurar dig som han lurar alla. Han inger alla den föreställningen att han är en dumbom som ramlat ner från månen, men det är bara hyckleri. Han använder sig av sin diarreaktiga pratsamhet till att skaffa sig inblickar, information och inflytande överallt. Han har redan intim kontakt med alla stadens överhetspersoner, och han engagerar spioner. Därför måste jag vidta alla försiktighetsåtgärder för att ta mig hit. Jag ville varna dig.

Sjatov Min pistol är inte laddad, och jag har inte ens köpt krut till den. Jag kände nog att jag svävade i någon osynlig fara. Men hur vet du allt detta?

Nikolaj Jag är själv medlem av brödrskapet precis som du.

Sjatov Inte du också!

Nikolaj Tydligen var det det sista du trodde om mig. Så du var medveten om faran?

Sjatov Jag har varnats fyra gånger – men vad vet du om saken?

Nikolaj Du gick med i organisationen för två år sedan strax innan du for till Amerika. Det var den gamla regimen då. Du ändrade dig i Amerika, och när du kom tillbaka ville du utträda. Jag vet allt om din tryckpress och de underjordiska skrifter den spridit, men de har ingen tanke på att avstå från dig. Du vet för mycket om dem. Alla som känner dig har fått ge rapporter om dig, till och med Kirillov och Lebjadkin. Peter Verchovenskij kanske stryker här utanför just nu och försöker avlyssna dig, så höj inte rösten. Jag vet så mycket, att de är övertygade om att du är en spion, och om du inte redan har avgett information om dem så tänker du göra det. Är det riktigt?

Sjatov Vem skulle jag då informera? Lämna mig i fred! Låt mig gå åt helvete! Och hur kunde du blanda dig med sådana missfoster, du, *Nikolaj Stavrogin*, den människa jag respekterade och värderade högst i detta liv!

Nikolaj Jag var nyfiken på dem liksom på allt annat mänskligt och umgicks därför med dem men blev aldrig en riktig medlem och har därför aldrig egentligen tillhört rörelsen. Således har jag ännu större rätt att utträda än du. Jag gjorde det klart för dem från början att jag inte var en av dem men gav dem ändå ett handtag ibland framför allt i planeringen av deras omorganisation. Det var allt. De har ändå sett mig som ett slags förgrundsgestalt och liksom du haft svagheten att idolisera mig, som om jag var en sol och de insekter, vilket jag alltid tagit avstånd från. Nu har de fått för sig att det nog vore farligt för sig att låta mig vara fri, så jag står nog på deras dödslista jag också.

Sjatov Det är det enda de ägnar sig åt, att döma folk till döden genom hemliga dokument som undertecknats av tre och en halv signaturer! Och du tror de någonsin kan bli seriösa och skaffa sig makt?

Nikolaj De står i kontakt med Internationalen som hjälpt dem värva agenter över hela Ryssland. De underjordiska makterna är tyvärr alltid överlägsna de överjordiska i längden och bör aldrig underskattas.

Sjatov Och här leds de av den fjanten Peter Verchovenskij, som inte kan eller vet någonting!

Nikolaj Men han är envis och entusiastisk, och kommer han tillräckligt långt upphör han att vara clown och blir en farlig galning.

Sjatov Ja, jag kan nästan se honom som en ny Robespierre. Han skulle aldrig tveka inför någonting.

Nikolaj Jag har framfört min varning. Jag måste gå. Bara en fråga. Är det sant att ditt sällskap uppskattas av Marja Timofejevna?

Sjatov Ja, hon tycker om mitt sällskap. Jag utgör en kontrast mot brodern.

Nikolaj Om fyra dagar ämnar jag tillkännage mitt hemliga äktenskap med henne.

Sjatov Du är inte klok!

Nikolaj Saken är juridisk och korrekt och kan inte döljas. Kirillov, Peter Verchovenski och Lebjadkin var lagliga vittnen, varför kapten Lebjadkin i själva verket är min svåger.

Sjatov Varför har du tagit på dig denna prövning, detta självplågeri?

Nikolaj Som grodan ställde frågan till skorpionen, när han tog honom över en å och skorpionen stang honom, så att de båda måste förgås, grodan förgiftad och skorpionen drunknad: "Jag är bara sådan." Och hur kan du då se någon Gud i en sådan existens? Tror du fortfarande på Gud? Kirillov visste inte säkert. Tror du?

Sjatov Har du själv glömt vad du själv predikade förr i världen, Nikolaj, innan jag gick in i rörelsen och innan jag for till Amerika? Du var då en idealist som såg allt i ett förklarar ljus och särskilt Ryssland i ett sådant, som du såg att hade en helig funktion att fylla i världshistorien. Nu talar du om Kirillov självmördaren och skorpionen som stinger grodan för att grodan färjar honom över strömmen. Har du glömt all din idealism? Hur har du kunnat begrava den levande? För den måste finnas kvar där inne någonstans i djupet av din själ.

Nikolaj Tror du verkligen att jag har en själ? Även om jag gjort allt för att förintna den?

Sjatov Naturligtvis har du den kvar. Det har alla människor. Det är det enda självklara i livet, ty själen är själva livet. Allt annat är bihang och masker och slagg och trams och överflödigt nonsens.

Nikolaj Rörelsen förnekar själen och vill inte ha någonting med den att göra.

Sjatov Varför tror du jag lämnade rörelsen? Den blev för trång för mig, den kvävde mig, den blev till en likkista! Den är moraliskt och själsligt bankrutt från början! Att utesluta själen och det själsliga ur livet är att ta död på allt liv och begå självmord på köpet. Ingen stat eller system har någonsin överlevt som förnekat själen, det eviga livet och all gudomlighet. Att göra så, som socialisterna gör, är politiskt självmord från början. Det är att döma sig själv till dödföddhet som missfoster.

Nikolaj Påminn mig om min gamla idealism. Det var så länge sen.

Sjatov Vad har du egentligen gjort med dig själv?

Nikolaj Det finns inga utsvävningar, extremismer, laster, överdrifter och mänskliga experiment som jag inte ägnat mig åt att utforska, och jag har varit mycket flitig.

Sjatov Och kvar finns då detta tomma mörker utan djup, denna Onegin i kubik, denna mörkersjäl utan hopp och mening, som helt har glömt att han en gång var en levande människa.

Nikolaj Jag kom hit för att varna dig för dem som vill mörda dig och därigenom göra vad jag kunde för att rädda ditt liv. Jag har gjort vad jag har kunnat. Jag kom inte hit för att höra tröttsamma predikningar. Låt mig nu gå. Det är sista gången jag besöker dig.

Sjatov Du har en rysk själ, Nikolaj. Du kan inte ha glömt även den.

Nikolaj Beskriv den för mig.

Sjatov Det var den du brukade tro på, även om det var nästan det enda. Det var din romantik och idealism som gjorde dig oemotståndlig. Därför ville vi alla ha dig till ledare, och några av oss vill det fortfarande.

Nikolaj Peter Verchovenski, till exempel.

Sjatov Vi såg dig som Rysslands potentiella räddare och befriare. Du kunde frälsa Ryssland och världen genom dina insikter i den ryska själen. Och du var gränslöst övertygande. Det är inte för sent ännu, Nikolaj. Vi trodde rörelsen skulle bli vårt medel, men vi blev bara brända, desillusionerade och förtvivlade, för den politiska verkligheten är alltid genomkorrumpad och måste ta död på all idealism

som den kommer i kontakt med. Om då idealismen ger tappt är den och världen förlorad, men den kan alltid överleva underjordiskt, genom hemliga tryckpressar, sällskap och föreningar, och vi hängav oss åt den utvägen och alternativet men råkade då i klorna på maktgalna terrorister, som bara vill mörda sådana som du och jag. Därför måste vi stå ensamma. Endast på egen hand genom vår blotta integritet kan vi bevara och skydda och utveckla idealismens sanning och själslighet, och det är jag helt på det klara med, men du har fallit. Det har gått egendomliga rykten om dig, inte bara om dina skandaler här i staden, din förförelse av inte bara min hustru utan även ett okänt antal andras, ditt nu avslöjade morbida äktenskap med en svagsint krympling, och värre saker ändå. Är det sant att du skändat barn?

Nikolaj (osäker, väntar för länge) Ibland löper ryktesspridningar amok.

Sjatov Du borde tala med fader Tichon.

Nikolaj En präst?

Sjatov En biskop som dragit sig tillbaka. Alla har förtroende för honom. Han är nästan redan heligförklarad, och hans rykte är särskilt gott som biktfar.

Nikolaj Du nämnde min stackars hustru, som jag tidigare försökte ta upp med dig. Hon mår ju bra och trivs i ditt sällskap. Kunde du se till henne ibland?

Sjatov Varför inte?

Nikolaj Det var egentligen mitt enda riktiga ärende.

Sjatov Gå till fader Tichon. Han kan övertyga dig om att du ännu har en själ.

Nikolaj Kan inte du?

Sjatov Jag kan ju försöka. Vi drömmer ju ibland, eller hur?

Nikolaj Drömmar har aldrig tillfredsställande kunnat förklaras.

Sjatov Hur förklarar du till exempel en sådan här dröm. Du har en ljus dröm som erinrar om din barndom med dess miljöer och oskuld, och medan du drömmer den minns du att du drömt samma dröm förut, men den hade då en annan utveckling. Och så utspelas för dig den tidigare drömmen exakt som du drömde den för kanske årtal sedan, exakt arkiverad och direkt framsluppen ur själens arkiv genom blott en tanke. Kan en sådan mekanik snabbare än tanken själv vara beroende av blodkroppar och hjärnceller, nerver och komplicerade refleximpulser, högt pulserande blod och rent kött i hjärnan? Nej, Nikolaj, där krävs någonting mer och finns någonting mer, och det är själen, som är själva den innersta innerligheten i oss själva.

Nikolaj (reser sig) Tack för din undervisning, Sjatov.

Sjatov Det var alltid du som brukade undervisa mig. Mitt prat är bara svaga reflexer av allt vad du förr så innerligt trodde på.

Nikolaj Jag är tacksam om du ser till Marja Timofejevna.

Sjatov Naturligtvis.

Nikolaj Jag kommer inte tillbaka hit.

Sjatov Som du vill. (*Stavrogin går.*)

(*efter honom*) Glöm inte fader Tichon!

(*ensam*) Vilken ängel har inte här gått förlorad för mänskligheten, och han faller fortfarande.

Scen 2. Stavrogins rum.
Lisaveta sitter och väntar.

Lisaveta Man kan inte överge en kärlek som man en gång har givit. Man är ansvarig för dess vidmakthållande så länge man lever och vad din älskade än gör med den och vad han än gör mot sig själv. Jag har gett den åt en man som ingenting kan binda eller hålla fast, och må jag lida där för, men må jag inte förlora min kärlek. (*Nikolaj inträder.*)

Nikolaj Lisa!

Lisa Jag vet att du varit hos min bror. Jag vet att du måste besöka honom först av allt när du gick ut. Jag vet att du har varit sjuk Hur är det med dig?

Nikolaj Vet någon om att du är här?

Lisa Darja släppte in mig. Hon älskar dig också. Din mor sover. Du lär ha sagt till henne att du ämnar fria till mig inom fyra dagar. Det gjorde henne glad. Men jag är nu trolovad med Mavrikij Nikolajevitj. Du är ju redan gift med Marja Timofejevna. Tänker du bli bigamist?

Nikolaj Jag vet varken vad jag vill eller vad jag kommer att göra. Jag har lovat kungöra mitt äktenskap med Marja Timofejevna, men jag vet inte. Vad som helst kan hända.

Lisa Darja är beredd att ställa upp för dig med allt så fort du behöver henne.

Nikolaj Och du?

Lisa Du vet mycket väl att jag skulle kunna rymma under brudkronan för din skull.

Nikolaj (sätter sig) Lisa, jag är sjukare än vad någon kan bota, och min sjuka sitter djupare än bara i själen. Kanske en sköterska som Darja verkligen är vad jag behöver.

Lisa Hon är redo.

Nikolaj Tror du att du gifter dig med Mavrikij Nikolajevitj?

Lisa Om ingenting händer.

Nikolaj Han skall sekundera för Gaganov, som jag skall duellera med i morgon.

Lisa Ni män och era dueller. Skjut honom för guds skull inte. Det är han inte värd.

Nikolaj Jag vet. Jag tänker upprepa alla mina ursäkter och skjuta i luften. Jag tänker aldrig mera döda en människa.

Lisa Du är fullständigt vild, men det värsta är att du kan kontrollera din vildhet och behärska den. Därför kommer den aldrig fram men är desto mera skrämmande och hotfull latent. Därför är du lika fruktad av alla som älskad för din skönhet.

Nikolaj Du är min enda vän, Lisa.

Lisa Tack för *det* åtminstone.

Nikolaj Jag är rädd om dig. Därför vill jag inte komma dig för nära. Jag besökte också Marja Timofejevna i natt. Hon ömsom förbannade mig och kallade mig sin drömprins. Hur kom du och Darja på att jag var gift med henne?

Lisa Sjatov sade det till mig. Jag ansåg det min skyldighet att varna Darja.

Nikolaj Och hon råkade säga något till min mor. Därför är det lika bra att hela staden nu får veta det.

Lisa Avstå från duellen.

Nikolaj Jag skall gärna göra allt för att få den att haverera. Problemet är att Gaganov är omöjlig.

Lisa Vill han verkligen skjuta dig?

Nikolaj Han tänker försöka med alla medel.

Lisa Bara för din löjliga förolämpning mot hans far, som du drog vid näsan?

Nikolaj Ja. Han har låtit det komplicera hela sin karriär. Denna fläck på hans familjs ära var hans skäl till att begära avsked från tjänsten. Han hade kunnat bli general annars.

Lisa Militärer är sådana: hopplöst enkelspåriga.

Nikolaj Tack för att du kom, Lisa. Jag ska göra allt vad jag kan för att avstyra duellen.

Lisa Hur mådde min bror?

Nikolaj Nervöst. Han lider av paranoia, som tyvärr är befogad, och Kirillovs omedelbara närhet gör inte saken bättre.

Lisa Han och du är mitt livs stora sorgebarn. Jag räcker inte till för er, inte för någon av er.

Nikolaj Du behöver inte, Lisa. Vi får klara oss själva. Gå hem nu. Lämna oss åt vårt öde och problem som vi bara själva kan lösa.

Lisa (reser sig) Liksom Darja står jag alltid redo om du behöver mig.

Nikolaj Tack.

(De kysser varandra på båda kinderna och skiljs.)

(ensam) Om det är någon jag vill hålla utanför mitt liv är det hon.

(sätter sig i sin fåtölj och somnar)

Scen 3. Stepan Trofimovitjs studio.

Stepan Jag ber dig, Anton, stanna här. Min son skall komma på besök.

Anton Blir han inte störd av min närvaro?

Stepan Han låter sig inte störas av någon. Han är alltid fullkomligt ogenerad. Här är han.

Peter (kommer raskt in och slänger sig i en fåtölj) Du har varit ganska under isen på sistone, farsgubben, sedan du såg Varvara Petrovna senast.

Stepan Vad vill du? Har du kommit bara för att förolämpa mig kan du gå genast.

Peter Vem har förolämpat vem? Du har tidigare bara sett mig två gånger i livet och det troligen högst motvilligt. Du skickade bort mig till en kusin med posten. Jag fick bära lapp på mig för att identifieras av kräsmagade släktingar, som alltid demonstrerade sin nedlåtenhet. Min uppfostran blev därefter. Vad begär du? En ödmjuk och lydiga son efter att ha tvingats till ett helt liv i fullkomlig vildhet?

Stepan Du vet att jag alltid har älskat dig.

Peter Din sentimentale narr, du bara förställer dig. Alla brev du skrivit har inte varit till mig eller till Varvara Petrovna utan till eftervärlden. Frågan är vem som är den mer löjeväckande narren av er två, du eller den bedagade fjanten Turgenev. Det är för resten därför jag är här.

Stepan Har du en hälsning från Turgenev?

Peter Nej, din tokstolle. Men Varvara Petrovna vill att du ska uppträda med någon högläsning inför den stundande kulturfestivalen. Turgenev skall också uppträda. Hon ber dig att för en gångs skull läsa något som folk inte somnar till.

Stepan Mitt senaste alster är en moralisk uppbyggelseskrift eller snarare upprop och stridsrop som heter "Vad är att göra åt saken?" Den tar upp hela den aktuella samhällsdebatten.

Peter Turgenev ber dig att hellre läsa något intressant ur den spanska historien, som folk säkert somnar till. Han vill helst inte ha konkurrens. Men du får välja. Är du kapabel att skriva något revolutionärt? Det vore det bästa. Folk kan aldrig göras tillräckligt upprörda.

Stepan Hela mitt liv har jag försökt upplysa mina studenter och lärjungar om den rätta upplysningens och liberalismens idé. Vi är på rätt väg. Det behövs ingen revolution, inga nihilister, inga anarkister, inga socialister. Tsaren vill ju själv ha reformer och har själv genomfört den största genom tiderna genom livegenskapens upphävande den 19 februari, en historisk dag! Det är bara att fortsätta på den rätta liberalismens väg mot upplysning och tolerans och utbildning av folket. Vi har tyvärr aldrig haft någon Voltaire, men det är aldrig för sent.

Peter Du vill naturligtvis själv bli korad till Rysslands egen Voltaire i brist på någon annan som bättre kan leva upp till den klokheten medan du bara kan svamla och flumma ner dig i sentimentala oklarheter.

Stepan Du har framfört ditt ärende. Har du inget mer att säga kan du gå.

Peter Ska du inte omfamna mig först som en äkta fader sin ende älskade son?

Stepan Vet hut, pojke! Det enda du kan i din relation till mig är att håna mig.

Peter Far, jag ser dig som du är och håller upp din egen spegelbild, för att du någon gång skall genomskåda dig själv.

Stepan Under ständiga glåpord och förolämpningar, kränkande gliringar och alltid lika hånfulla cynismer?

Peter Jag beklagar att jag aldrig kunnat med din drypande sliskiga sentimentalitet. Jag har för resten därför alltid tvivlat på att jag är din son. Hur kan en far veta? Det var kanske därför du stötte bort mig från början. (*till Anton*) Ta hand om honom, Anton Lavrentjevitj. Han behöver en sköterska som ser till att han inte kissar i blöjan. (*går*)

Stepan Jag förbannar honom.

Anton Jag är rädd att det struntar han i.

Stepan Därför var det omöjligt att tala om det för honom.

Scen 4. Duellen. Dimmor.

Gaganov Kom ihåg, Mavrikij Nikolajevitj, inga eftergifter, vad de än säger!

Mavrikij Men är det inte skäl att undvika en duell, om någondera parten ber om ursäkt?

Gaganov Jag vägrar be om ursäkt, och jag vägrar acceptera någon ursäkt! Den där karlen har förgiftat mitt liv, fläckt min familjs ära och förstört min karriär!

Mavrikij Det var ju bara en bagatell...

Gaganov En bagatell! Att dra min far vid näsan! En bagatell! Man drar inte en hög officer vid näsan!

Mavrikij Här kommer de. (*galopperanden hörs*)

Gaganov Till häst! Ännu en förolämpning! De tror de skall kunna lämna slagfältet utan förluster! Vilket övermod! Vilken fräckhet!

Kirillov (*kommer in med Nikolaj, som håller sig i bakgrunden*) Ännu en gång ber jag er acceptera den förolämpade partens ursäkter.

Gaganov Den förolämpade parten! Det var ju han som ruinerade min familj!

Kirillov Han ber om ursäkt för all tänkbar skada som kan ha blivit följden av att han en gång skojade med er far.

Gaganov Skojade! Han drog honom vid näsan! Flera meter! Det kan aldrig förlåtas så länge någon medlem av vår familj lever! Jag kräver upprättelse!

Kirillov (*till Mavrikij*) Jag beklagar. Vi har inget val. (*till duellanterna*) Mina herrar, till era platser. Med Nikolaj Vsjevolodovitj och Mavrikij Nikolajevitj beklagar jag att den här duellen blivit oundviklig.

Gaganov Mavrikij Nikolajevitj, om du på något sätt tar deras parti eller visar någon tendens till förbrödring med fienden genom skamlig försoning är du min fiende och kan bli mitt nästa offer!

Mavrikij Till era positioner, mina herrar.

(*Nikolaj och Gaganov går med sina pistoler från barriärerna ut mot kulisserna.*)

Kirillov Jag ber att få erinra herrarna om de absoluta reglerna. Om någon träffar är duellen avslutad. Herrarna får beskjuta varandra inte mer än tre gånger. Börja! (*avlossar ett skott i luften som tecken på att duellen får inledas. Gaganov skjuter först. Nikolaj svarar med att skjuta i luften.*)

Gaganov Fusk! Han skjuter i luften!

Nikolaj Jag har rätt att skjuta vart jag vill.

Gaganov Det är ytterligare en förolämpning!

Nikolaj Ni upptar vad jag än gör och säger som en förolämpning fastän jag aldrig i mitt liv haft någon avsikt att förolämpa er. Därför har jag försökt bortse från era förolämpningar, men ni tvingar dem ständigt ner i halsen på mig.

Kirillov Duellanten har rätt att skjuta för att missa. Det är en mänsklig rättighet.

Gaganov Det är en förolämpning!

Mavrikij Tillbaka till era positioner, mina herrar. Duellen är oavgjord.

Kirillov Nikolaj, du blöder.

Nikolaj Bara en rispa. Hans kula snuddade vid ett finger. Ingen skada skedd.

Kirillov Blod har utgjutits! Är motparten nöjd?
Gaganov Är du galen? Aldrig i livet!
Mavrikij Ni är nervös och skakar på handen.
Gaganov Det skiter jag fullständigt i!
Kirillov Kan ni sköta ert vapen? Är ni vid era sinnens fulla bruk?
Gaganov Sluta tramsa! Jag kan skjuta ner er alla här och nu om ni vill det! Men jag nöjer mig med den där pedofilen där borta!
Mavrikij Mina herrar, gör er beredda. (*avfyrrar signalen. Duellanterna avancerar igen, Gaganov skakar, skjuter och missar, och Nikolaj skjuter avsiktligt bredvid.*)
Gaganov Han missar med avsikt!
Nikolaj Jag sköt inte i luften den här gången. Jag sköt mot er.
Gaganov Ni vände pistolen åt sidan!
Kirillov Om igen! Båda missade!
(Herrarna återintar sina positioner.)
 Klara! Färdiga! Skjut!
(Den här gången skyndar Gaganov raskt fram till barriären och tar där noga sikte innan han skjuter men darrar på handen.)
Nikolaj (tar av sig hatten) Han träffade hatten. Det var nära håret. (*avfyrrar sin pistol ut i skogen*)
Kirillov Duellen är över! Endast tre skott var tillåtna! Ingen skada skedd!
Nikolaj Kom, låt oss gå, Kirillov. (*bryter skyndsamt upp med Kirillov. Galopperandet dör bort.*)
Gaganov Utan ett ord till avsked! Höjden av nonchalans! Den ohängde skändlige korrupperaren!
Mavrikij Det hade kunnat gå värre. Han kan sikta och är alltför träffsäker. Han har kallblodigt dödat i dueller förut. Han kunde ha dödat er, om han hade velat.
Gaganov Tror du inte jag vet det, din hönshjärna! (*går rasande ut. Mavrikij följer generat efter.*)

Scen 5. Kirillovs hus. Peter knackar på.

Kirillov (öppnar) Du är inte välkommen, Peter Stepanovitj.
Peter Tror du inte jag vet det? Vänta tills du får höra vad jag har att säga.
Kirillov (släpper in honom) Ju kortare, desto bättre.
Peter Du har väl inte glömt mötet idag klockan sex?
Kirillov Du och dina fördömda möten.
Peter Det ser inte bra ut om du inte kommer. Alla är där. Sjatov också.
Kirillov Sjatov? Hur har du lyckats locka ut Sjatov?
Peter Han kommer självmant. Jag gav honom inget val. Han har ju tryckt våra pamfletter. Vår guvernör von Lembke vet allting om det. Stavrogin kommer också.
Kirillov Vad begär du av oss egentligen?
Peter Bara att ni ställer upp. Vi har simmat för långt från stranden för att kunna återvända. Vi måste löpa linan ut.
Kirillov Du är omöjlig.
Peter Nej, allting är möjligt, så länge vi håller samman.
Kirillov Det är ju det vi inte kan göra. Det blir ju bara bråk hela tiden.
Peter Vad bryr du dig om det? Du ska ju kila vidare. Det är ju det som kan ge oss en framtid, genom att du tar på dig allt vad vi har gjort, pamfletterna, revolutionsdikten, så som vi kom överens om.
Kirillov Jag har inte skrivit revolutionsdikten.

Peter Jag vet. Ingen har skrivit den. Men den är tryckt och cirkulerar. Du behöver inte ha skrivit den. Bara du tar på dig ansvaret för dess spridning är jag nöjd, allt för att skydda Sjatov.

Kirillov Var det han som skrev den?

Peter Det var han som tryckte den. Det vet du. Han förnekar att han skrivit den, men han skulle kunna ha gjort det. Den passar in på honom.

Kirillov Du menar det där om att "en enkel man av folket skulle träda fram som Rysslands ledare och frälsa oss från tsarens och överklassens tyranni, för att åstadkomma jämlikhet, frihet och kärlek i stället för motsatsen."

Peter Sjatov kommer från en livegen familj. Alla vi andra är överklassare.

Kirillov Ändå måste inte en underklassare ha skrivit det.

Peter Nej, men han kommer närmast, och han har tryckt det, och vi måste skydda honom.

Kirillov Från vad? Stavrogins hämnd? Stavrogin har behärskat sig.

Peter Spioner, infiltration och information, som kan förråda oss till polisen.

Kirillov Sjatov har ju utträtt och lämnat oss.

Peter Inte ännu. Han är bara på glid.

Kirillov Nåväl, jag skall ta på mig allt vad vi kan belastas för i självmordsbrevet, så att rörelsen kan gå fri. Men varför måste jag komma med på mötet?

Peter För att alla är där och för att veta vad som händer.

Kirillov Jag kommer bara med som tyst observatör.

Peter Det gör Sjatov också. Det räcker. Jag kommer med Stavrogin. Hej så länge. (*skyndar ut*)

Kirillov Ingen blir klok på vad han egentligen vill, men så länge det går är det säkrast att hålla honom under uppsikt.

Scen 6. Stavrogins rum. Det knackar.

Nikolaj (öppnar, häpnar) Mavrikij Nikolajevitj! Er väntade jag minst av alla! Vad för er hit? Tack för era insatser vid duellen. Vi gjorde alla vad vi kunde för att reducera den pinsamheten.

Mavrikij Det enda vi kan göra åt den nu är att glömma den. Nu står vi inför nästa pinsamhet. Jag vill be er gifta er med Lisa Nikolajevna om ni kan det.

Nikolaj Avstår ni henne utan vidare? Vill ni inte ha henne? Har ni grälat?

Mavrikij Det är er hon älskar. Mig skulle hon bara bli olycklig med.

Nikolaj Jag beklagar, Mavrikij Nikolajevitj, men jag är redan gift.

Mavrikij (skakad) Vad!!

Nikolaj Med den där krymplingen ni såg, som Peter Verchovenskij försökte bortförklara med lögner.

Mavrikij Alltså har ni ljugit och det offentligt!

Nikolaj Jag sade ingenting. Ryktesfloden dränkte all sanning medan jag var borta, och när jag kom tillbaka var det för sent att åtgärda översvämningen. Jag hade dock tänkt göra det endera dagen, hur mycket det än må förinta min mor.

Mavrikij Lisa skulle kunna rymma under brudkronan för er skull och även efter bröllopet, men det här förändrar läget helt och hållet. Jag måste varna er för att någonsin mer utsätta Lisaveta Nikolajevna för något närmande från er.

Nikolaj Var lugn. Hon vet om det.

Mavrikij (ännu mer chockerad) Vad??!!

Nikolaj Hon var själv här och bekände att hon skulle kunna rymma med mig fastän hon visste att jag redan var gift med en krympling. Hon hade gärna bytt med henne och blivit en krympling själv.

Mavrikij Detta går för långt! Er oanständighet har ju inga gränser! (*är för upprörd för att kunna stanna, går och krockar med Peter i dörren, går snabbt förbi och ut*)

Peter Vad har du gjort med honom? Kräver han också duell till varje pris?

Nikolaj Inte ännu. Vad vill du?

Peter Du måste komma med till vårt möte.

Nikolaj Varför?

Peter Ju förr vi kommer fram till ett avgörande, desto bättre.

Nikolaj Vad vill du egentligen ha mig till?

Peter Vår ledare, så att jag får vara sekreterare.

Nikolaj Det är uteslutet.

Peter Var åtminstone där och visa dig. Folk har höga tankar om dig och tror du är ambassadör för något stort. Sjatov och Kirillov kommer också.

Nikolaj Knappast frivilligt.

Peter De kommer. Det är det enda som räknas. Du måste också komma. Du är en av oss.

Nikolaj Det har jag aldrig varit.

Peter Vare sig du vill eller inte.

Nikolaj Vad är det för en fjantig tillställning? Någons namnsdagsfest? Som täckmantel för nedriga konspirationer och småaktiga gräl? Jag skulle bara äcklas av er alla och lämna när det gick för långt.

Peter Det behöver inte gå för långt om bara du är där.

Nikolaj Som ett slags galjonsfigur att hålla det ruttna skeppet flytande för syns skull?

Peter Din moraliska resning är oerhörd efter duellen med Gaganov. Alla känner alla detaljer och respekterar dig.

Nikolaj Utan tvekan har du spridit rykten igen.

Peter Bara sanningen. Jag håller mig bara till sanningen.

Nikolaj Som när du förnekade mitt äktenskap med Marja Timofejevna?

Peter Du behöver inte vara gift med henne. Vi kan få Fedka till att städa undan både henne och hennes bror ur vägen utan ett spår.

Nikolaj Fedka kom med samma förslag till mig – mot betalning. Jag vägrade. Då erbjöd han sig att göra det gratis. Tydligen var han säker på att få pengar från annat håll. Ditt revolutionära parti?

Peter Vi har redan inflytande överallt.

Nikolaj Det inbillar du dig bara. Du är en narr som gräver din egen grav, och jag kommer med till ert möte bara för att få se hur djupt du kommer att gräva den.

Peter Det räcker! Jag är nöjd! Kom med genast! Det börjar nu!

Nikolaj Din kackerlacka, du bara gäckas med mänskorna.

Peter Är det förbjudet?

Nikolaj Inte så länge det har underhållningsvärde. (*följer med*)

Scen 7. Mötet hos Virginskij.

Ett 15-20-tal människor församlade, alla något obalanserade.

Liputin Jag får gratulera till din namnsdag, Virginskij.

Fru Virginskij Var inte löjlig, Liputin. Namnsdagar är ingenting att fira. Det är inte därför vi är här.

Liputin Varför kommer vi då aldrig till saken?

Virginskij Alla har inte kommit ännu. Peter Verchovenskij, Nikolaj Stavrogin, Kirillov och Sjatov bland andra saknas.

Liputin Ingen är outhärlig. Vi kan väl börja utan dem.

Lyamsjin De är dock nyckelfigurer, åtminstone Peter Verchovenskij.

Arina Prokorovna Ingen vet var man har honom.

Sjigalov Därför att han sitter inne med alla hemligheterna. Därför behöver vi honom.

Virginskij Han dyker nog upp förr eller senare.

Liputin Jag föreslår att vi börjar.

Virginskij Då måste vi först av allt få någon ordning på sällskapet.

Liputin Går det?

Virginskij Var inte dum nu.

Arina Prokorovna Allt vad vi behöver är en mötesordförande.

En gäst Det behövs inte.

Gäst 2 Det behövs visst.

Gäst 1 Ska vi slå vad?

Gäst 3 Vi kan väl inte ha något möte utan ordförande heller?

Gäst 1 Vad ska vi med ordförande till? Vi vill ju bli av med all överhet.

Lyamsjin Jag föreslår att vi röstar om saken.

Arina Bra förslag. Sätt er vid pianot, Lyamsjin, så att förbipasserande inte misstänker att vi har en subversiv sammankomst här.

Lyamsjin Det är det väl ingen som misstänker. Det här är ju en namnsdagsbjudning.

Arina Det är det som är så suspekt, för ingen har namnsdagsbjudningar mera.

Liputin Vi måste ha kamouflage. Sätt dig vid pianot, Lyamsjin. Det är bara du som kan spela. Dra något mediokert, vad som helst.

Lyamsjin Ni driver med mig.

Virginskij Inte alls. Det här mötet är på dödligt allvar.

Lyamsjin Skyll er själva. (*drar demonstrativt i gång en hård vals*)

Liputin Till omröstningen! Det gällde en ordförande. Vem är för, och vem är emot?

Sjigalov Din dumsnut, ställ frågan korrekt, så att folk fattar vad det handlar om.

Liputin Det är ju det jag gör. Vem är för, och vem är emot?

Gäst 1 Jag är emot!

Gäst 2 Emot vad då?

Gäst 1 Allt!

Liputin Du måste räcka upp handen!

Gäst 1 Även om jag är emot?

Virginskij För att göra saken klar, det här gäller alltså val av mötets ordförande. Därför ber jag er räcka upp handen som är för mötets ordförande.

Gäst 3 Men vem är mötets ordförande?

Gäst 2 Det är ju det som vi ska rösta om, dumsnut!

Gäst 3 Vasa?

Gäst 2 Jag säger, att det är just det som vi måste rösta om!

Gäst 3 Vad då?

Arina Spela lite tystare, Lyamsjin, så att folk kan höra vad de säger.

Lyamsjin (arg) Ni bad mig ju spela!

Virginskij Bara så länge omröstningen pågår.

Gäst 1 Men vi har ju inte kommit fram till omröstningen ännu.

Kirillov (kommer in med Sjatov efter sig) Har ni inte kommit längre?

Gäst 3 Vem är det?

Gäst 2 De ser inte ut som gendarmer.

Virginskij Oroa er inte. Det är bara Kirillov och Sjatov, två av våra medlemmar.

Gäst 1 Till omröstningen!

Gäst 3 Vad är det vi röstar om? Kan ingen vara tydlig här?

Gäst 4 Det vet du väl att aldrig går i Ryssland.

Peter (kommer in med Stavrogin efter sig) Vad pågår här?

Sjigalov De försöker krampaktigt komma fram till någon sorts omröstning.

Peter Jag förstår.

Virginskij Bra att ni äntligen kom. Då kanske äntligen något kan hända här.

Liputin Alltså, hur många röstar emot? Låt oss äntligen komma till skott! Alla som är för räcker upp en hand!

Gäst 3 Hur ska du ha det egentligen!

Virginskij Det gäller mötets ordförande. Eftersom jag är värd här och dessutom firar namnsdag idag kan jag ta på mig det ansvaret. Alla som inte är emot räcker upp en hand.

Gäst 2 Jag trodde det var för något vi skulle rösta.

Gäst 3 Det är samma sak, dumsnut.

Gäst 2 För och emot är väl inte samma sak heller!

Liputin Till saken!

Sjigalov Det här fungerar aldrig. Vi får kuppet. Kan vi välja Virginskij till mötets ordförande? Ja eller nej?

Alla Ja! Nej! (*i munnen på varandra*)

Peter Har du en nagelfil, Arina Prokorovna?

Arina Naturligtvis. (*söker fram en åt honom. Han börjar likgiltigt putsa naglarna.*)

Nikolaj Är den här cirkusen vad du kallar framtidens revolutionära parti, som skall avskaffa samhället och ge oss ett nytt?

Peter Vänta bara. Låt dem bli klara medan jag putsar naglarna.

Sjigalov Vem sade nej? (*Alla tiger.*) Alltså finner jag vår värd Virginskij vara vald till mötets ordförande. Några protester? (*Alla tiger.*) Alltså. För ordet, Virginskij.

Virginskij Ni är hjärtligt välkomna till min namnsdagsbjudning, kära gäster. Här finns konjak och tårta och även champagne för den som vill ha. Särskilt glada är vi över att se Peter Verchovenskij och Nikolaj Stavrogin här hos oss idag, om vilka vi hört stora ting och förväntar oss stora saker. Har ni något att säga, Peter Verchovenskij?

Peter Du ser väl att jag putsar naglarna. Låt de andra prata först. De har säkert mycket att säga.

Sjigalov Jag tar tillfället i akt att begära ordet för att framhålla det lysande tillfälle vi här har att nu äntligen organisera oss för att kunna genomföra det nödvändiga reformprogrammet för att äntligen vända ut och in på hela Ryssland och ge det vad det förtjänar, nämligen en samhällsordning motsatt den nuvarande till rättesnöre och frälsning för hela världen. Initiativet är vårt! Vi måste gripa det och visa vägen!

Liputin Och hur menar du att en samhällsordning motsatt den nuvarande skall se ut? En gatsopare i stället för tsar? En luffarkår i stället för poliser? Krymplingar, sjuklingar och patienter i stället för en armé? Fattigdom i stället för rikedom? Svält i stället för mat för dagen?

Sjigalov Du förstår inte vad jag menar. Jag menade bara principiellt, inte bokstavligt.

Liputin Säg det då.

Sjigalov Det är ju det jag säger.

Liputin Det sade du inte alls. Du bara svamlade och flummade.

Sjigalov Jag talade ur hjärtat!

Liputin Det är det jag menar!

Virginskij Ska ni slåss får ni göra det utomhus. Ta mera tårta, gott folk!

Peter Ni bara tramsar. Låt oss diskutera en aktuell fråga i stället. Vi träffas här i hemlighet för att starta en ny tid och en ny samhällsordning. Vi vet att polisen inte tillåter sådant. Hur vet vi då att här inte finns spioner, som kan informera om oss till polisen?

Virginskij Vi måste helt enkelt lita på att ingen här är någon förrädare.

Peter Och hur kan vi lita på det? Hur kan någon lita på någon här?

Lyamsjin Jag är då ingen spion eller infiltratör.

Sjigalov Inte jag heller.

Liputin Inte jag heller.

(Fler och fler instämmer och försäkrar att de inte är spioner.)

- Arina Han där har inte sagt något! (pekar på Sjatov, som hållit sig tyst längst bort)
- En kvinna Inte han heller! (pekar på Kirillov, som varit lika tyst)
- Sjatov (reser sig helt sonika och går ut)
- Flera röster Förrädare! Förrädare!
- Kirillov Stopp där! Peter Verchovenskij har heller inte försäkrat något! Ändå har han kontakt med alla myndigheter här! Jag går i god för Sjatov! (går)
- Virginskij Det här spårar ur.
- Nikolaj Var det någonsin på spåren, Virginskij? (går också)
- Peter Överge oss inte nu, Nikolaj! Det är ju nu allting börjar! (skyndar efter Stavrogin och försvinner)
- Gäst 3 Vad kom vi egentligen hit för?
- Gäst 2 Var det inte någon sorts politisk komplott det skulle vara fråga om?
- Arina (försöker rädda stämningen) Förse er med mera tårta och champagne! Det här är ju ett namnsdagskalas!
- Sjigalov Det var då inte det vi kom hit för, Arina Prokorovna.
- Virginskij Vi får göra det bästa av saken. Peter Verchovenskij kommer kanske tillbaka någon gång med sin suspekta hjälte Stavrogin. Vi kan alltid tömma våra glas under tiden.
- Liputin Just det! Skål! För en lyckad namnsdagsbjudning!
- Sjigalov Jag tror nästan vi måste organisera våra konspirationer bättre.
- Lyamsjin För mig får de gärna alla balla ur i kaos, så länge de bara är tillräckligt roliga så länge de varar.
- Liputin Skål! (De skålar och dricker och fortsätter kalaset.)
- Peter (hinner upp Stavrogin utanför) Vad gör du? Jag måste få prata med dig!
- Nikolaj Jag har inget behov av att prata med dig.
- Peter Läs det här brevet. (tvingar honom att läsa ett brev) Genom min förbindelse med Julia Michailovna har jag blivit förtrogen med von Lembke själv och fått ta del av hans hemligaste rapporter. Den här informatören har inför guvernören själv avslöjat hela vår komplott!
- Nikolaj Nå, än sen?
- Peter Kan du gissa vem, som har skrivit den?
- Nikolaj Det kan vem som helst ha gjort, som fått nog av alla amatörkonspirationers absurdhet.
- Peter Den är inte på låtsas! Den är reell! Vi kan genomföra revolutionen! Vi har celler i stort sett varje betydande stad i Ryssland! Det räcker för en cell att utlösa kaos i en stad, och alla de andra följer efter, som på en given signal! Naturligtvis kan det bara vara Sjatov som skrivit angivelsen.
- Nikolaj Varför naturligtvis? Vad har du för bevis? Varför inte du eller jag? Jag låter er aldrig få Sjatov. Han har valt friheten, ni har lovat honom den, och han är fri. Offra hellre mig eller vem som helst annars.
- Peter Du är den siste vi har råd att offra. Du är ju den enda som har alla kvalifikationer för att bli vår nya världsledare, chefen för det nya systemet! Du har inga skrupler, du är likgiltig för liv och död, du är kallsinnig intill förstening, du bryr dig inte om hur många som dör, och du är oemotståndlig i begåvning och skönhet. Vi behöver dig som ny tsar när vi omkullstörtat den gamla ordningen.
- Nikolaj Du är vansinnig. Du har druckit för mycket konjak.
- Peter Tvärtom! Allt är klappat och klart! Allt vi behöver är den utlösande signalen och ditt ja! Genom liberalismens urspårning har vi i princip redan hela folket i vår hand. Lärare som skrattar med eleverna åt den gamla tron på Gud är med oss. Barn som förkastar och föraktar sina föräldrar och allt familjeliv är med oss. Advokater som försvarar alla brottslingar och åklagare som låter dem löpa är med oss. Pojkar som slår ihjäl krymplingar och åldringar bara för sensationens skull är

med oss. Vi behöver inte alla brottslingar och galningar. Vi kan göra hela folket till brottslingar och galningar genom att reducera hela folket till noll och göra alla till okunniga slavar med att utrota alla kloka, kunniga och intellektuella och skrota skolsystemet för att införa ett nytt som programmerar hela folket till idioter, utom det ringa fåtal som är utvalt till att leda dem, som du och jag. I stället för kunskap utfodrar vi folket med sprit och alkohol och gör dem till narkomaner och alkoholister, så skall de aldrig klaga men bara foga sig. Och vi inför ett universellt angiverisystem, så att alla spionerar på alla och det blir vars och ens medborgerliga plikt att ange var och en som vågar ha synpunkter på vårt ofelbara supertotalitära system. Brott blir inte längre någon dårskap och sjukdom utan helt enkelt en nödvändighet styrd av sunt förnuft. Gud har redan dränkts i billig vodka. Det kommer bara att ta två generationer, och hela världen är vår, och hela historien och kulturen är död!

Nikolaj Nu förstår jag varför du ville att jag skulle gå med på att Fedka skulle få slå ihjäl Marja Timofejevna och hennes bror. Du ville därigenom ha mig i ditt grepp, som du förslavar andra med att göra dem till terrorister mot priset att du blir herre över deras själar och svär dig tro och loven på livstid av blotta fruktan för din kunskap om dem. Varken jag eller Sjatov eller Kirillov kan värvas genom utpressning, Peter.

Peter Men ser du inte det geniala i systemet? Och jag erbjuder ju dig den högsta makten! Du är den idealiske kandidaten som vår oemotståndlige ledare!

Nikolaj Varför ger du dig inte? Ser du inte att jag är ett hopplöst fall?

Peter Jag har satsat för mycket på dig för att kunna släppa dig nu. Jag har haussat upp dig inför alla våra celler utomlands. Jag har fått alla att tro på dig. Endast du är möjlig som vår man!

Nikolaj Du bara tråkar ut mig med din tröttsamma gallimatias.

Peter Du får tre dagar på dig! Sedan måste du bestämma dig!

Nikolaj I helvete! (*sliter sig och försvinner*)

Peter Din förbannade falske högfärdige aristokrat! Du skiter i oss! Desto bättre! Vi släpper dig inte! Du blir vår, eller du går under!

Akt IV scen 1. Festivalen.

(En grupp från förörterna bryter sig in i salongen och tar plats omkring i publiken.)

- 1 Var är byffén?
2 De säger nu att det inte blir nån byffé.
1 Fan också! De har lurat oss! Vi ska ha pengarna tillbaka!
2 Sakta i backarna. Ge dom en chans. Det är ju i alla fall Turgenev som ska läsa för oss.
1 Vad kan den träkmånsen åstadkomma mer än bara gaggigt nonsens?
2 Ge honom en chans.
3 Det blir ju andra föreläsare också.
4 Stepan Trofimovitj Verchovenskij står på programmet
5 Ungdomens förförare! Liberalismens förgrundsfigur! Rysslands farligaste fritänkare! Revolutionens profet!
4 Men han är nog bra gaggig nu han också. Han har ju varit under toffeln i tjugo år och varit politiskt snäll intill dödstystnad.
5 Han kanske tar tillfället i akt nu och äntligen säger ifrån.
6 Då blir det rabalder.
7 Ju mer, desto bättre. Har vi tur uppträder det några verkliga revolutionärer också.
2 Men var är huvudpersonerna? Var är Julia Michailovna och hennes man guvernören? Var är Varvara Petrovna, som satt i gång alltsammans?

3 Nej, det är Peter Verchovenskij som satt i gång alltsammans genom Julia Michailovna.

2 Se, där är hon ju!

Julia Michailovna (uppträder på scenen) Vi beklagar förseningen, men nu skall vi äntligen komma i gång. Ni som har kommit hit från förorterna, vi vet inte vilka ni är eller varför ni har kommit, så vitt vi vet har ingen bjudit er, men ni är välkomna ändå, så länge ni inte stör föreställningen. Får jag lov att presentera vår stjärngäst Ivan Turgenev själv, direkt från Karlsruhe i Tyskland, bara för vår skull! (*Denne gör entré.*)

Turgenev Jag tackar, Julia Michailovna, och skall sanningen fram, så hade jag aldrig kommit hit om ni inte inbjudit mig.

Julia (förklarande) Han menar hem till Ryssland.

Turgenev Mitt hemland är numera Tyskland.

Julia Ni förblir ändå ryss, och ni anar inte med vilka förväntningar vi sett fram mot ert anförande av en helt nyskriven text, som ni förklarat att skall bli ert avsked till litteraturen.

Turgenev Ja, jag ämnar inte skriva en rad vidare. Detta (*demonstrerar ett papper*) är mitt testamente! Om man så ber mig på sina knän ämnar jag inte fatta pennan igen.

Julia Och ingen annan har läst denna uppsats, som ni kallar...

Turgenev En och annan student har fått läsa den i undantagsfall. Titeln är "Merci" eller "Jag tackar för mig", och jag menar vad jag skriver.

Julia Det har ni tvivels utan alltid menat.

Turgenev Naturligtvis. Annars hade jag inte skrivit det.

1 Ursäkta mig, men de flesta författare som skriver för pengar menar aldrig vad de skriver.

Turgenev Vill ni påstå att jag skriver bara för pengar?

1 Naturligtvis! Vad skulle ni annars skriva för? Vad skulle ni annars leva på? Ni kan ju ingenting annat!

Julia Ursäkta, kära publik, men vi sparar frågorna till senare. Ivan Turgenev är här för att högläsa för oss ur sitt avskedsverk, inte för att ställas mot väggen.

2 Låt oss höra vad han har att skriva.

1 Jag känner en som fått läsa det. Det är bara tyskt romantiskt nonsens om romerska hjältar och spöken, sentimental sirapsromantik om den första kärleken, grottor och eremiter och sådant trams som var modernt för femtio år sen.

2 Låt honom läsa upp det! Det är ju därför vi är här!

1 Nej, vi är här för byffén! Får vi ingen byffé ska vi åtminstone ha underhållning. Den där tråkmånsen från utlandet har ingen humor och kommer bara att få oss att gäspa käkarna ur led.

Turgenev Ursäkta mig, men jag har tydligen misstagit mig på er publik, Julia Michailovna.

Julia Bry er inte om en enstaka fridstörare. Bara läs ert verk, som vi så sett fram emot att få vara de första i världen att få ta del av!

1 Han har ju redan utsatt vissa offer för det som fann det tramsigt!

Turgenev (riktar sig direkt mot 1) Ursäkta mig, men för en publik som er är det tydligen ingen idé att jag läser mitt alster eftersom ni inte skulle vara kompetenta att förstå det.

1 Han förolämpar publiken! Han förolämpar publiken!

3 Tror ni, herr världsförfattare, att vi är imbecilla?

4 Nej, han tar det för givet.

Turgenev Det här går för långt.

Julia (ursäktande till Turgenev) Det här var verkligen inte meningen. Jag vet inte varifrån de kommer.

Turgenev Det är illa nog att de är här. Jag går!

Julia (förtvioletad) Ni måste läsa något, för publikens skull!

Turgenev Nåväl, jag ska läsa de sista raderna. (*läser*) Farväl, publik, farväl! Jag insisterar inte på att vi skiljs som vänner, ni må fortsätta okväda mig som ni vill, men det bästa vore om vi båda glömde varandra för alltid. Och om ni då skulle ångra er och falla på knä för mig och beveka mig med böner om att ändå åter fatta pennan, för Rysslands och för eftervärldens skull, så skulle jag ändå tacka för mig och hävda att vi haft tillräckligt med varandra att göra. Det är dags att vi vandrar skilda vägar, varför jag trots allt måste insistera på att få tacka för mig. Merci, merci, merci!

1 Är det säkert att det inte fanns nån byffé?

2 Du tänker då bara på mat! Fattar du att vår störste författare just sagt sitt sista ord till oss?

3 Jag hoppas verkligen nästa föreläsare är bättre.

Julia (till Turgenev) Jag beklagar så mycket.

Turgenev Det är inte ert fel, Julia Michailovna, men jag har aldrig någonsin utomlands upplevt en så stökig och obildad publik! (*går rasande*)

Flera i publiken Nästa talare!

1 Byffén!

(*Stepan Trofimovitj gör försynt, försiktig men bestämd entré från sidan.*)

Julia Ni måste inte, Stepan Trofimovitj. Publiken är inte nådig.

Stepan Desto viktigare att jag framför vad jag har att säga.

4 Stepan Trofimovitj Verchovenskij! Hurra!

5 Äntligen kanske han tar bladet från munnen.

Stepan Det är precis vad jag ämnar göra. Jag har fått nog av det här. Jag har förberett mig hela morgonen, fastän polisen störtade in hos mig och beslagtogs mina papper, då de tog för givet att jag var en agitator! Agitator! Jag! Det visade sig sedan vara ett missförstånd. Men skadan var skedd! Jag har fått nog av det här!

Lyamsjin (i publiken) Till saken!

Stepan Just det! Socialismen är ju så på tapeten idag och på allas läppar, att man knappt hör om något annat. Det var också anledningen till polisens hemsökelse av mig i morse – de tog för givet att jag var socialist! Vad är det då med socialismen? Vad är mysteriet med den? Vari ligger dess kraft? Vad är des hemlighet? (*konstpaus. Alla väntar med spänning.*) Jo! Det är dess dumhet! Det är bara dumhet den handlar om! Ni vill riva ner ett samhälle för att införa en socialistisk nyordning som bara är oordning! Ni vill ersätta eviga värden och skönhetsbegrepp med nonsens och anarki och upphöja fulheten och oanständigheten! Ni vill ersätta musikalitet med omusikalitet, begåvning med talanglöshet, vacker konst med kludd och sjukliga förvriddningar, poesi med vulgär populistik, kunskap med inkompetens, kosmos med kaos, kort sagt, i dumhetens namn vill ni vända allting upp och ned bara för att dumheten inte förstår sig på estetisk skönhet, humanismens oumbärlighet, grundläggande mänskliga naturliga moraliska värderingar...

1 Vad är det här för en moralpredikant?

3 Det är Stepan Trofimovitj Verchovenskij, som vi har hela den ryska liberalismen att tacka för.

4 Hör honom till slut!

1 Han förolämpar publiken, precis som den förre stackaren

Anton (kommer fram till Stepan) Julia Michailovna ber er att inte provocera publiken vidare.

Stepan Jag ska! Jag ställer er direkt en fråga, ärade publik. Vad är bättre? Shakespeare eller era politiska uppviglingsmanifest? Rafael eller politiska sensationsaffischer?

7 Han provocerar oss avsiktligt!

Stepan Ja, för att ni är inne på fel väg! Jag har alltid älskat ungdomen och trott på den, men genom nihilismen och anarkismen har den blivit självdestruktiv! Jag

älskar den och tror på den fortfarande, men den har blivit så onaturlig, och i kraften av sin onaturlighet går den emot hela naturen och försöker dra med sig hela Ryssland i ett meningslöst politiskt fördärv som kör över och förintar alla sunda mänskliga värderingar!

1 Han förolämpar publiken! Han förolämpar publiken!

Flera i publiken Nästa talare! Nästa talare!

Stepan Ni är då hopplösa! Ni vill ju inte ens lyssna till förnuftets, kärlekens och försoningens röst! Då kan jag bara skita i er och förbanna er! Ni har säkert hämtats hit av min egen son bara för att sabotera en seriös litterär tillställning!

Flera (dränker honom) Nästa talare! Nästa talare! (*Anton hjälper Stepan ut.*)

Agitatorn (en arg besynnerlig talare intar scenen) Jag lovar er, studenter och framtidens byggare, att aldrig har Ryssland sjunkit så djupt!

Några Vad är detta?

Andra Känner någon honom?

Agitatorn Men det kan sjunka ännu djupare, och det kommer att sjunka ännu djupare! Upplösningen har bara börjat! Apokalypsen står för dörren! Städerna skall brinna! De har inte ens börjat brinna ännu! Sanna mina ord! Det pågår saker som ni inte har någon aning om! Vi drunknar i vodka och tror oss kunna simma i det! Vad har vi gått igenom? Femton år av reformer! Galenskaperna bara multiplicerar sig hela tiden! Vi har ingenting gott att vänta oss! Bara upplösning och galenskap, när hela världen glider med oss mot en ohjälplig katastrof, som Ryssland som en annan sömngångarledare visar vägen för hela världen in i...

Publiken (extatisk) Hurra! Hurra! En sann revolutionär! Äntligen något vettigt! Äntligen något annat än estetik och träkmånsar!

(*Sex poliser bryter in och tar hand om talaren.*)

Agitatorn Aldrig har Ryssland sjunkit så djupt...

En studentska (intar scenen när agitatorn förs bort) Kamrater! Arbetarna i Sjpigulinfabriken gör uppror och har börjat demonstrera öppet på gatorna, och guvernören har beordrat fram kosackerna! Det var på guvernörens order den senaste talaren kördes bort härifrån! Vi måste rycka ut och stödja arbetarna!

(*Några poliser invaderar scenen och avlägsnar henne också.*)

Även i publiken dyker poliser upp för att ta hand om bråkstakar. Tumult och oordning.
(*En strålkastare kastar ljus över en helt annan del av publiken och uppmärksammar Mavrikij Nikolajevitj med Lisa, som lämnar honom och går över till Nikolaj Stavrogin, som plötsligt är där. Mavrikij låter hjälplöst henne gå.*)

Nikolaj Kom, Lisa. Det här är inget ställe för oss.

Lisa För mig långt bort härifrån, Nikolaj. Allting rämner omkring oss.

(*Nikolaj hjälper Lisa ut, och de försvinner. Även Mavrikij försvinner.*)

(*Ridån går upp och visar en annan scen: Julia Michailovna upplöst i tårar, Peter Verchovenski som "försöker" trösta henne.*)

Julia Jag förstår inte varför de ville göra så här mot mig! Festivalen hade förberetts i månader! Vi fick bearbeta Turgenev i det oändliga för att få honom hit! Och nu anklagar han oss för allt, påstår att vi lurat honom i en fälla och vägrar ha någon kontakt med oss!

Peter Ta det inte så allvarligt, Julia Michailovna! Det var ju nästan bara ett skämt! Huliganerna menade ingenting illa och var bara ovanligt öppenhjärtliga. Men er make gjorde allt för att förvärra situationen. Jag har hört från Petersburg att han kommer att ersättas. (*Anton kommer in.*)

Julia Anton Lavrentjev! Tack för ert bistånd! Hur är det med Stepan Trofimovitj?

Anton Han är i upplösningstillstånd och vägrar träffa någon mer, allra minst mig, men han hämtar sig. Han skriver.

Julia Den gode mannen! Att jag skulle utsätta honom för en sådan behandling! Han blev ju nästan lynchad!

Peter Han fick bara vad han tålde. Han gjorde ju värre bort sig än Turgenev. Han klarar sig alltid och kommer fram igen mera narraktig än någonsin.

Anton Hade *ni* något med spektaklet att göra, Peter Stepanovitj? Det var händelsevis inte *ni* som organiserade huliganklicken?

Peter Hur kan *ni* tro något sådant?

Darja (kommer in) Lisa har rymt med Stavrogin! Mitt under festivalen, och mitt framför ögonen på Mavrikij Nikolajevitj!

Peter (oberörd) Jaså. Vad säger han om det?

Darja Han kunde ingenting göra! Han bara stod där! Han lät henne löpa!

Peter Då får han skylla sig själv. Kan man inte försvara sin fästmö måste man bli av med henne.

Julia Hur kunde de rymma? Hur kunde hon gå med på det? Hon visste ju att Nikolaj Vsjevolodovitj var gift!

Darja Det var uppgjort i förväg. En vagn väntade på dem utanför. Jag såg det själv. Någon hjälpte dem.

Peter Vem i all världen kan det ha varit?

Anton Den värste hycklaren av alla, nämligen *ni* själv, Peter Verchovenskij, den falskaste människan i vår stad, som ställt er in hos Julia Michailovna bara för att få makt över henne och låtsas hjälpa henne med festivalen bara för att organisera era huliganer till att förstöra den och därmed utlösa ett samhällsligt kaos i hela staden för att tjäna era syften att frambringa en allmän revolution!

Peter *Ni* vet inte vad *ni* säger. Spring hem till er matmor Stepan Trofimovitj och gråt ut i hennes sköte tillsammans med henne över världens fördärvliga gång, som ingen moral i världen kan stoppa. (*Anton rusar ut ifrån sig.*)

Julia (plötsligt anande något) Låg det något i hans anklagelser, Peter Verchovenskij?

Lembke (kommer rusande in, hysterisk) Staden brinner! Någon har tuffat eld på hela staden på tre olika ställen! Mitt under kaoset av din revolutionära festival, Julia! Någon pissade på tallfället! Jag håller dig ansvarig för detta!

Peter Håll käften, din idiot. Du är sinnessjuk och avsatt från Sankt Petersburg. Hela staden vet redan om det utom du. *Ni* är förlorade. Festivalen var Julia Michailovnas svanesång, och du förstörde den med dina poliser, som bara saboterade ordningen!

Lembke Jag! Saboterade ordningen! Vem bjöd dit alla revolutionärerna, anarkisterna och nihilisterna? Vem förde in den siste galne hysterikern på scen, som bara agiterade för samhällets upplösning?

Julia Ack, jag trodde han var lärd! Jag inbjöd honom själv på någons rekommendation!

Lembke Där ser du! Allt var ditt fel! Vi är ruinerade! Min karriär är slut! Vi kan hälsa hem!

Peter Ta det lugnt, Andrej Antonovitj! Det var ju bara ett litet upplopp!

Lembke När hela staden brinner! Det var folket från Sjpigulins fabriker, som någon organiserat och uppviglat! De har demonstrerat hela dagen, och nu har de satt eld på staden medan alla var här på min hustrus misslyckade festival!

Julia Ack, påminn mig inte om det! Allt är mitt fel!

Peter Det är bara några busar som försöker ha lite roligt.

Lembke Ut, Peter Stepanovitj! *Ni* har nästan tagit min hustru ifrån mig! (*vänder sig vild mot Peter, som finner det bäst att retirera ut.*) Såja, vi får säkert pension i alla fall, Julia.

Julia Ack, vad ska Turgenev tänka om oss!

Lembke Bry dig inte om det. Han har själv gjort allt för att främja nihilisterna.

Darja Han har ju skrivit en roman om dem där han romantiserar dem. Det är han som är deras frambringare och inte vår filosof Stepan Trofimovitj.
Julia Ack, hur skall vi överleva detta!
(*De hjälper ut varandra.*)

Scen 2. Stavrogins rum.

Lisa (ensam) Är det ett monster, en djävul eller en fallen ängel jag givit mig i kast med? Ingen vet och kanske allra minst han själv. Runt omkring honom flamar det upp ständiga katastrofer och tragedier som han är helt oskyldig till, medan hans högra hand, som gör vad som helst för honom men som han avsvärjer sig ifrån, påstår sig vara lika oskyldig, fastän allt han gör är att bara vålla kaos. Här är han nu.
Nikolaj Om tio minuter skall vi få veta hela saken. Jag har skaffat mig all information jag kunnat. Det är mest stadsdelarna längs flodstranden som brunnit ner.
Lisa Var branden anlagd?
Nikolaj Självfallet.
Lisa Av vem?
Nikolaj Troligen av Sjpigulins folk. De har varit arga i veckor och demonstrerat öppet sedan i morse. Guvernör von Lembke förvärrade situationen med att beordra våld mot dem, liksom han saboterade festivalen med poliserna.
Lisa Den hade sparat ur i alla fall.
Nikolaj En litterär urspårning kan fortsätta hur länge som helst om ingen gör våld på den. Turgenev gav signalen.
Lisa Nej, det var Peter Stepanovitjs klick.
Nikolaj Han förnekar allt ansvar. Turgenev bad faktiskt om reaktioner. Han har aldrig uppträtt mera förolämpande och dumt.
Lisa Han är gammal. De borde ha haft överseende med en gammal man.
Nikolaj Ja, men inte med dumhet. Stepan Trofimovitj var åtminstone inte dum. Han hade oturen att komma efter Turgenev, när lynchstämningen redan var ett faktum.
Lisa Och vem satte den där vettvillingen/agitatoren på podiet?
Nikolaj Julia Michailovna själv, troligen på Peter Verchovenskijs insisterande. Han ville ha roligt.
Lisa Du får det att låta så oskyldigt när halva staden brinner ner.
Nikolaj En fjärdedel.
Lisa Det är illa nog.
Nikolaj Jag är rädd att det är ingens fel.
Lisa Och ändå känner du dig skyldig till allt.
Nikolaj Nej, men jag vill veta hur stor skuld jag har egentligen.
Lisa Du behöver i alla fall inte känna något ansvar för mig. Jag följde med dig helt frivilligt bort från Mavrikij Nikolajevitj.
Nikolaj Jag vet. Och det är jag tacksam för.
Lisa Låt oss prata ut för en gångs skull. Vi har nästan aldrig pratat.
Nikolaj Du vet att jag alltid har längtat efter den här stunden.
Lisa Vi får inte länge ha den för oss själva. Jag känner på mig att min tid är kort.
Nikolaj Vem har makt att förkorta den utom vi själva, och varför skulle vi göra det?
Lisa Jag måste få klarhet i vem du är.
Nikolaj Det vet jag inte själv.
Lisa Det är vårt huvuddilemma. Du vill sanera ditt skuldproblem med att få reda på sanningen om mordet. Jag hoppas och tror att du är oskyldig.
Nikolaj Det hoppas jag också, men jag vågar inte riktigt tro det.
Lisa Du vet varken ut eller in, och därför är jag också vilsen som fallit för dig.

Nikolaj Det enda säkra, Lisa, är att jag älskar dig. Det har du aldrig kunnat tvivla på, lika litet som jag själv någonsin gjort det. Håll dig till det. Det räcker.

Lisa Därför har jag kommit till dig, men allt jag finner hos dig är avgrunder.

Nikolaj Jag är själv förlorad i dem. Hjälp mig att hitta rätt. Bara du kan hjälpa mig.

Lisa Darja skulle bli en utmärkt sköterska åt dig. Hon är beredd när som helst. Hon skulle kunna orka med dig. Jag är en social person som älskar visiter, men hur kan jag någonsin visa mig med dig offentligt som gift ner dig med en handikappad svagsint syster till en hopplös alkoholist?

Nikolaj Vi kan lämna allt det här och börja ett nytt liv i Moskva. Du känner ju folk i Moskva.

Lisa Jag ville så gärna träffa din hustru och ta hand om henne. Också din mor ville ta hand om henne. Min bror har också god hand med henne. Vi kan inte glömma henne, Nikolaj. Hon förblir din hustru.

Nikolaj Jag kan inte släppa dig nu, Lisa. Aldrig mer.

Lisa Då lär du snart finna dig ensam med mitt lik, som med så många andras. Ditt liv är en oupphörlig marsch över lik, Nikolaj Stavrogin, och det värsta är att du inte vet om du är skyldig eller oskyldig till dem. De bara faller för dig. Jag kan inte stanna hos dig, Stavrogin. Jag måste vidare.

Nikolaj Visste du det när du kom till mig?

Lisa Vad då?

Nikolaj Att det bara var tillfälligt?

Lisa Det var en förutsättning. Kärleken, Nikolaj, om den är sann, är bara ett blixtpönblick. Resten är oändlig tragedi. Man håller fast vid tragedin i illusionen om att blixtpönblickets lycka var evig. Det är hela mänsklighetens självbedrägeri. Den lever på att bedra sig själv. Vi kan inte göra det, Nikolaj. Vi känner varandra för väl för att kunna lura oss själva, fastän vi egentligen inte känner varandra alls. Jag har aldrig älskat någon annan än dig och vill aldrig göra det. Därför dör jag hellre än finner att du är en mördare.

Nikolaj Jag är en mördare men en ofrivillig sådan.

Lisa Den fallne ängeln förklarar sitt fall med mystifikation.

Nikolaj Du älskar mysterier själv.

Lisa Ja, men jag är livrädd för den lösning som kallas sanningen. Och jag är livrädd för ditt samröre med Peter Verchovenski. Privat verkar han oskyldig och rättfram som ett barn, men tillsammans med dig framstår han som din onda genius. Eller är du hans? Är det du som förfört honom? Han dyrkar dig. Om du hade begått alla de brott som ägt rum i din omgivning under din livstid skulle han utan vidare gärna bortförklara dem alla.

Nikolaj Jag vet. Han är som en trogen hund, men det är han som kopplat mig, inte tvärtom. (*buller utanför*) Är det du, Alexej Jegoritj?

Peter (kommer impulsivt in) Nej, det är jag. Jag har tagit reda på allt. Det är ingenting att oroa sig för. Det var Fedka som skar halsen av dem.

Nikolaj Alla tre?

Peter Alla tre. Det råder inget tvivel om saken. Allt var Lebjadkins eget fel, som öppet viftade med sin plånbok och skröt om sina två hundra rubel, som han skulle suppa upp i vanlig ordning.

Nikolaj Vi hade kunnat hindra honom.

Peter Vem?

Nikolaj Fedka.

Peter En brottsling går inte att stoppa om brott är det enda han duger till och lärt sig.

Nikolaj Men deras hem var ju intakt. Ingenting hade stulits.

Peter Han blev störd när det började brinna och kom inte längre än till mordet.

Nikolaj Har du pratat med honom själv?

Peter Nej, det är polisens slutsatser.

Lisa Så Nikolaj är helt oskyldig?
Peter Naturligtvis. Som vanligt.
Nikolaj Så enkelt är det inte, Peter. Fedka erbjöd både dig och mig att röja Lebjadkin och hans syster ur vägen, bara för att jag begått misstaget att gifta mig med henne. Det var inget misstag från min sida utan bara i världens ögon. Han trodde vi skulle betala honom för det. Jag vägrade. Du kanske gjorde det i tron att du därmed gjorde mig en tjänst. Det kan jag aldrig få veta, för även om du gjorde det skulle du alltid blankt förneka det.
Lisa Jag måste dit och se på liken.
Nikolaj Gå inte dit, Lisa.
Lisa Jag ville hjälpa henne och ta hand om henne. Jag ville göra det minsta för henne bara för att hon var din hustru. Nu är det minsta jag kan göra för henne att ta farväl av hennes lik, då allting annat är för sent.
Nikolaj Det är inte säkert, Lisa. Många människor är där, kanske också en klick från Sjpigulins slöddergång, och hela staden vet att du rymt med mig och att samtidigt min handikappade hustru blivit mördad.
Lisa Jag måste! (*skyndar ut*)
Nikolaj Det är inte säkert för henne. Hon har ingenting i hamnkvarteren att göra. Hur skyldig är du egentligen till sabotaget mot festivalen, branden i staden och trippelmordet på de tre i Lebjadkins hus?
Peter Hur kan du ens förknippa mig med blotta misstanken om någon skuld? Störningarna vid festivalen var helt och hållet guvernörens eget fel, Sjpigulinfolket hade fått nog av missförhållandena på fabriken och satte eld på staden, och Fedka mördade din hustru, hennes bror och deras betjänt som kom i vägen för att komma åt Lebjadkins pengar. Varför komplicera saken? Allt har sin naturliga förklaring!
Nikolaj Varför får jag alltid det oavvisliga intrycket av dig att sanningen alltid är motsatsen till vad du påstår?
Peter (*slår ut med händerna*) Jag rår inte för din sjukliga misstänksamhet.
Nikolaj Andra skulle kalla det instinkt eller intuition. Jag måste nu till hamnen och rädda Lisaveta innan något händer. (*går skyndsamt*)
Peter Allt har redan hänt, och du tror att ännu något kan hända. 'Hjälte mot sin vilja', en ny för sent född Lord Byron, eller bara en annan av dessa hopplöst förryckta naiva romantiker?

Scen 3. Kvintetten.

Virginskij Är inte Peter Stepanovitj något hysterisk?
Lyamsjin Vad hjälper det? Vi blir inte av med honom.
Liputin Det kan ju faktiskt vara så att han inte alls hade något att göra med mordet på Lebjadkins eller stadsbranden.
Sjigalov Du vet mycket väl att bara Peter kan ha fått Fedka till att göra det. Det enda han är oskyldig till är det brutala mordet på Lisaveta Nikolajevna. Ingen kan förklara det, ingen ville det, hon blev bara brutalt nerslagen när hon besökte ruinerna av Lebjadkins hus av vanligt slödder som trodde på ryktena om att Nikolaj Stavrogin låg bakom.
Liputin Stadsbranden då? Kan han verkligen ha satt i gång den?
Sjigalov Nej.
Lyamsjin Här är han själv. Låt honom själv få förklara sig.
Peter (*inkommer*) Allt är klart. Alla problem är lösta. Hela situationen är mycket enkel. Den enda som hotar oss är Sjatov.
Lyamsjin (*suspekt*) Varför Sjatov?

Peter Jag har sett brevet på Julia Michailovnas skrivbord, där han meddelar sin avsikt att avslöja allt vad han vet. Det är bara han som kan ha skrivit det.

Lyamsjin Var det inte Lebjadkin då?

Virginskij Var det du som fick dem mördade?

Peter Fedka mördade dem alla.

Lyamsjin Och vem betalade Fedka för att göra det?

Peter Inte jag.

Sjigalov Det var tillräckligt att lova Fedka pengar för att få honom att göra vad som helst.

Peter Det spelar ingen roll nu. Fedka är mördad av sina egna yrkesbröder. Polisen hittade honom sönderskuren och plundrad långt utanför staden.

Lyamsjin Så lämpligt för dig.

Peter Till saken! Sjatov har just fått sin syster mördad – inte av mig (*försöker skämta*) – och är helt ur balans. Han vet allt om oss och kan avslöja allt om vår verksamhet. Vi måste röja honom ur vägen. Men det blir lätt att göra det, då Kirillov, vår store självmordskandidat, är beredd att skriftligt ta på sig vad som helst innan han skjuter sig.

Sjigalov Även ett mord?

Peter Vad som helst.

Virginskij Det enda viktiga är att vi får tillbaka tryckpressen. Sedan är det lika bra att vi låter honom leva, om han bara garanterar att han inte förråder oss, vilket jag inte ser någon rimlig anledning för honom att vilja göra.

Peter Vi kan inte ta risken att låta honom leva! Vi kan inte låta honom riskera hela vår sak!

Liputin Nej, naturligtvis inte.

Sjigalov Om Kirillov skriftligen tar på sig mordet har vi ingenting att frukta efteråt.

Peter Det är det jag menar! Saken är klar! Det är bara en ren formalitet! Efteråt börjar livet fritt från terror och fruktan, och vi kan fortsätta utveckla vår verksamhet i det oändliga för att ta över världen!

Lyamsjin Lätt som en plätt.

Liputin Till saken. Det måste ske smärtfritt och gå smidigt utan blundrar.

Peter Jag har hela planen klar. Så här gör vi.
(*De konspirerar.*)

Akt V scen 1. Hos Kirillov.

Kirillov (ensam) Är det apokalypsens yttersta tider som är komna med denna våg av brottslighet och anarkism som ett angrepp mot hela mänskligheten? Ännu ett skäl att hoppa av, att ge fan i mänsklighetens skenande vansinneskarusell, att vägra sätta barn till en förstörd värld och helt enkelt demonstrera mot mänsklighetens framfart; som den största tänkbara protest i ett självmord. Risken är att det drunknar i den allmänna vågen av våldsamheter. Lisa Nikolajevna mördad av pöbeln, halva staden uppbränd genom vådeld, hela familjen Lebjadkin slaktad, och så en ensam patetisk självmördare. Men jag vet att jag är den enda som gör rätt.

Peter (kommer in) Nu väntar vi bara på dig.

Kirillov Jag skriver aldrig det där självmordsbrevet.

Peter Du måste! Du lovade!

Kirillov Man kan ändra sig.

Peter Kirillov, vi har ju talat om detta i månader. Vill du inte att ditt självmord skall märkas? Vill du inte skapa en så stor effekt som möjligt? Vill du bara snöpligen försvinna, som en fegis, som ingen ens märker?

Kirillov Naturligtvis måste min demonstration märkas. Annars är den meningslös.

Peter Precis! Och nu har du chansen! Fedka är död! Ta på dig skulden för att ha betalat honom för trippelmordet! Lisa Nikolajevna är död! Säg att du rådde henne att gå till mordhuset! Sjatov är död! Säg att du sköt honom!

Kirillov Har ni mördat honom?

Peter Naturligtvis.

Kirillov Han var oskyldig.

Peter Det hör inte hit! Han hade förrått oss om han fått leva!

Kirillov Vet du då inte att hans hustru just kommit hem och fött Stavrogins barn åt honom?

Peter Än sen då? Virginskij försökte också göra detta till ett skäl att inte mörda honom. För en kvinnas och ett barns skull!

Kirillov Håna inte! Han väckte upp halva staden för hennes skull för att han behövde betala barnmorskan. Han välkomnade barnet som sitt eget, fastän det var Nikolaj Stavrogins. För honom började livet på nytt! Han hade inte sett sin hustru på tre år!

Peter Bli nu inte sentimental och blödig du också! Sjatov är död, och vi kräver att du tar på dig skulden för mordet för att rädda rörelsen. Kom ihåg att bara rörelsen kan rädda världen! Skriv brevet nu! (*har dragit fram sin pistol*)

Kirillov Under pistolhot?

Peter Om du inte själv tar ditt liv måste jag göra det åt dig!

Kirillov Såja, Peter. Ta det lugnt. Hysterisk kan du bli senare när polisen jagar dig runt världen. Jag ska skriva brevet. Jag ska ta på mig allt. Men inte under pistolhot.

Peter (*sticker ner revolvern*) Skriv brevet då!

Kirillov Inte om du hela tiden ska skrika.

Peter Skriv då som jag dikterar! (*tar fram revolvern igen*) Jag, Alexej Kirillov, skriv!

Kirillov Jag, Alexej Kirillov, skriv, och sedan?

Peter Var inte dum nu! Gör det ordentligt! Ta ett nytt papper!

Kirillov Jag önskar du kunde lägga ner pistolen. Den gör inte saken bättre. Jag kommer ju ändå att hinna skjuta mig före dig.

Peter Skriv!

Kirillov Vi tar om det från början. Jag, Alexej Kirillov –

Peter Har i kväll vid åttatiden mördat studenten Sjatov i parken för att han ämnade förråda oss och ge information om manifestena och Fedka, som bodde hos oss i tio dagar. Jag skjuter mig idag med min egen revolver inte av fruktan utan för att jag bestämde mig för det redan för länge sen. Signera.

Kirillov Allt det andra då? Mordbränderna? Trippelmordet? Lisa Nikolajevna?

Peter Jag försäkrar dig att det räcker så. Allt det andra är uppklarat. Sjatov är det enda mysteriet. Ingen vet ännu att han är död utom du och vi.

Kirillov Vad ska hans hustru säga med deras nyfödde son? Virginskis hustru var barnmorskan som förlöste dem. Hon kom här förbi för att fråga om Stavrogin, som också lär vara försvunnen.

Peter Han försvann vid underrättelsen om Lisas död, troligen till Petersburg.

Kirillov Alla vet att han är far till barnet, och Sjatov var beredd att ta hand om det som sitt eget.

Peter Ingen tid för blödigheter nu. Du måste skjuta dig!

Kirillov Ja, ja, men ta det lugnt! Egentligen borde jag skjuta dig och ersätta Sjatovs namn med ditt, din fähund. Så blir min död mera sensationell.

Peter Nu är det nog! (*skjuter honom mitt i huvudet. Det sprutar blod och hjärnsubstans så det skvätter om det.*) Han hade aldrig gjort det själv. Han hade bara hållit på och tjatat. En gång till för säkerhets skull, med hans egen pistol. (*tar Kirillovs pistol, skjuter honom i huvudet en gång till med den, lägger den i hans hand och stoppar ner*

sin egen.) Enkelt och effektivt, som mordet på Sjatov. Felet med självmördare är att de aldrig gör det så länge de pratar om det. (*går*)

Scen 2. En klostercell.
Nikolaj kommer in till fader Tichon.

Tichon Ni har uppsökt mig i egenskap av syndare?
Nikolaj En god vän till mig, brodern till den jag älskade, rekommenderade er till mig innan han dog.
Tichon Är Ivan Sjatov död?
Nikolaj Ja, mördad.
Tichon Som sin syster. Dessa tragedier i vår lilla stad har väckt oerhörd förvåning, men ni har inte på något sätt belastats för dem fastän de alla rört er personligen.
Nikolaj Ni är väl informerad. Dock känner jag ansvar och skuld för dem alla.
Tichon På vilket sätt?
Nikolaj Känslomässigt.
Tichon Då blir det svårt att utreda.
Nikolaj Det har framgått av undersökningarna, att Peter Verchovenskij, vår berömde framlidne filosof Stepan Trofimovitjs ende son, varit primus motor i nästan alla dåden. Han betalade Fedka för att ta livet av min hustru och svåger Lebjadkin, för att han menade att de stod i vägen för mig och i tron att jag skulle bli tacksam för deras likvidering. Han var ensam ansvarig för den huliganklick som förstörde den litterära festivalen för Julia Michailovna med upplopp och skandaler, troligen för att samtidigt regissera den brand som förstörde halva vår stad. I detta räknar jag mig fri från ansvar, men i nästan allt vad Peter Verchovenskij gjorde betraktade han sig inspirerad av mig, och han antydde ibland att han skulle utföra vilka nidingsdåd som helst för mig. Så har vi till slut fallit Sjatov, den enda hederliga människan i det sällskapet. Hans hustru kom hem till honom efter tre år i havande tillstånd med mitt barn. Han tar hand om henne och barnet och väcker upp halva staden för att mobilisera en barnmorska, som råkar vara hustrun till en av hans blivande mördare. Ändå tar mördarna livet av honom utan att han ens fått försvara och urskulda sig, fullständigt kallt, skoningslöst och omänskligt. Mördarna bröt samman efteråt, Lyamsjin och Virginskij erkände allt, Liputin tog också sitt ansvar, medan Peter Stepanovitj kom undan. Men det förlösta barnet var mitt barn, och tre dagar efter Sjatovs död var både modern och barnet döda. Jag känner mig ansvarig.
Tichon En tung historia. Vad tänker ni göra åt saken?
Nikolaj Vad kan jag göra åt saken?
Tichon Jag frågar vad ni har gjort.
Nikolaj Jag har skrivit till Darja Pavlovna, den enda vän jag har kvar, som en gång förklarade sig beredd att ta hand om mig om jag behövde henne. Hon har inte hört av sig. Min mor förnekar mig efter skandalerna med Lebjadkins, liksom hon försköt Stepan Trofimovitj efter tjugo års vänskap, varefter han rymde hemifrån och dog. Vad har jag kvar utom mina spöken, som kallar mig till sig, alla mina offer, alla jag älskat och betraktat som mina vänner, av vilka inte en inte dukat under som offer för min personlighet. Endast Darja lever ännu, och hon gör klokt i att inte höra av sig.
Tichon Jag kan bara hävda med säkerhet att ni är utan synd och skuld. Ni känner skuld för alla dem som berövats er, men ni har inget ansvar för Peter Verchovenskijs handlingar. Hans öde är hans eget problem. Ni bara plågar er själv genom överdriven och kanske överkänslig empati.
Nikolaj Jag ser som enda lösningen på min situation Kirillovs utväg.
Tichon Vad var hans recept?

Nikolaj Självmord.
Tichon Den sämsta lösningen av alla. Den leder ingen vart och kan tvärtom innebära värre problem efter döden genom ånger och ruelle, och så blir det sista självplågeriet värre än det första.
Nikolaj Har ni inget råd?
Tichon Ge livet en chans. Försök starta ett nytt liv utomlands kanske i Schweiz med er sista vän, den där Darja. Ge henne åtminstone en chans att svara på ert brev. Det måste hon göra, om hon är er vän.
Nikolaj Nåväl, fader. Det blir första gången i livet jag hörsammar en präst, men ert råd är vettigt och rationellt. Jag ska ge det en chans.
Tichon Dina synder äro dig icke förlåtna, ty du har inga.
Nikolaj Det hade kanske varit bättre om jag haft några.
Tichon Synder preskriberas alltid. Det är bara lagen som i motsats till Gud aldrig preskriberar något, men ni har inget som ens *kan* preskriberas. Gå och fortsätt som hittills på er problematiska väg som självutnämnd syndare utan synd och skuld, som om ni bara för att ni var utan kände er förpliktad att ta på er alla andras.
Nikolaj Tack, fader. (*reser sig och går*)
Tichon En ovanlig syndare. Sådana brukar inte behöva bikta sig.
(*vickar med huvudet som för att glömma saken och går.*)

Slut.

(*Joshimath, 1 november 2007*)

Efterskrift.

”Demonerna”, ”Onda andar” eller ”De besatta” har varit den svåraste av Dostojevskijs romaner att dramatisera genom dess extremt högt utvecklade och intensiva polyfoni jämte de ständigt upptornande ohyggligheterna, som mot slutet, när Sjatovs hustru kommer hem efter tre år havande med Stavrogins baby medan kvintetten redan beslutat mörda honom ”för sakens skull”, när det outhärdliga, och det överlagda mordet som sedan följer är väl världslitteraturens mest bestialiska. Sådant kan inte göras på scen. Därför har jag tagit mig större friheter med denna text än med någon av de tidigare Dostojevskijdramatiseringarna och till och med ändrat på storyn en aning. Dramat är, liksom de tidigare, att betrakta bara som ett komplement till Dostojevskijs oöverträffbara original.